

T.C.
SINOP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Emin SOLAK

CANDAROĞULLARI BEYLİĞİ DÖNEMİNDE SINOP

CANDAROĞULLARI BEYLİĞİ DÖNEMİNDE SİNOP

EMİN SOLAK

YÜKSEK LİSAN TEZİ

TARİH ANABİLİM DALI

SİNOP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

CANDAROĞULLARI BEYLİĞİ DÖNEMİNDE SİNOP

TARİH ANABİLİM DALI

Emin SOLAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Zekiye TUNÇ

SİNOP-2017

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Sinop Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "

..... " adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Sinop Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

[Emin SOLAK]

T.C.
SİNOP ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Emin SOLAK, tarafından hazırlanan "Candarogulları Beyliği Döneminde Sinop" başlıklı bu çalışma, 11.07.2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Murat KEÇİÇİ
Jüri Başkanı

M. Keçiçi

Yrd. Doç. Dr. Zekiye TUNÇ
Jüri Üyesi

Z. Tunç

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ŞAHİN
Jüri Üyesi

M. Şahin

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Yrd. Doç. Dr. Faruk ÖZDEMİR
Enstitü Müdürü

F. Özdemir

İÇİNDEKİLER

ÖZET	İV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VI
RESİMLER DİZİNİ	VI
ÖNSÖZ	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM**CANDAROĞULLARI BEYLİĞİ HÂKİMİYETİNE KADAR SİNOP**

1.1. ESKİ ÇAĞ'DA SİNOP	5
1.2. SİNOP'TA İLK TÜRK İZLERİ	7
1.3. SELÇUKLU HAKİMİYETİNDE SİNOP	8
1.3.1. Anadolu Selçuklu Döneminde Sinop	10
1.4. TRABZON RUM İMPARATORLUĞU HÂKİMİYETİNDE SİNOP (1259-1266)	13
1.5. PERVANOĞULLARI HÂKİMİYETİNDE SİNOP (1266-1322)	14

İKİNCİ BÖLÜM**CANDAROĞULLARI BEYLİĞİ DÖNEMİNDE SİNOP**

2.1. CANDAROĞULLARI BEYLİĞİ'NİN MENŞEİ	16
2.2. CANDAROĞULLARI BEYLİĞİ'NİN HÂKİMİYET ALANI	18
2.2.1. Candaroğulları İdaresinde Sinop	18
2.2.1.1. Süleyman Paşa Dönemi	19
2.2.1.2. İbrahim Bey Dönemi	20
2.2.1.3. Adil Bey Dönemi	21
2.2.1.4. Celalüddin (Kötürüm) Bayezid Dönemi	23

2.2.1.5. II. Süleyman Paşa Dönemi	25
2.2.1.6. İsfendiyar Bey Dönemi	25
2.2.1.7. II. İbrahim Bey Dönemi	28
2.2.1.8. İsmail Bey Dönemi	28

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CANDAROĞULLARI DÖNEMİNDE SİNOP'TA SİYASİ, KÜLTÜREL, SOSYAL VE DİNİ HAYAT

3.1. DEVLET TEŞKİLATI	32
3.2. ASKERİ TEŞKİLAT	33
3.3. SOSYAL HAYAT	34
3.4. İKTİSADİ HAYAT	35
3.5. KÜLTÜREL HAYAT	36
3.6. DİNİ HAYAT	37

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

CANDAROĞULLARI DÖNEMİNDE SİNOP'TA İNŞA EDİLEN MİMARİ ESERLER

4.1 CAMİLER	39
4.1.1. İbrahim Bey Cami (Kale Cami).....	39
4.1.1. Saray Cami	40
4.1.2. Arslan Cami.....	41
4.1.3. Fatih Baba Mescidi	41
4.1.4. Kadı Mescidi.....	44
4.1.5. Alaaddin Cami	45
4.2. TÜRBELER	44
4.2.1. Hatunlar Türbesi	44

4.2.2. Sultan Hatun Türbesi	46
4.2.3. İsfendiyaroğulları Türbesi	47
4.3. ÇEŞMELER	49
4.3.1. Ulubey Çeşmesi	49
4.3.2. Şehabeddin Ağa Çeşmesi	49
4.3.3. İsmail Bey (Demirli) Çeşmesi	51
4.4. HAMAMLAR.....	52
4.4.1. Yalı / Varoş Hamamı	52
4.5. İÇ KALE SURLARI.....	56
SONUÇ	59
EKLER.....	62
KAYNAKÇA	66
ÖZGEÇMİŞ.....	74

ÖZET

Türkler, tarihin her döneminde farklı sebeplerden dolayı başka coğrafyalara göç etmiştir. Türkler farklı coğrafyalara göç etmelerinden dolayı göçebe, göçer evli, konargöçer gibi isimlerle tanımlanmışlardır. Türklerin ana yurdu olarak bilinen Orta Asya'dan başka bölgelere göç etmeleri çeşitli sosyal ve ekonomik nedenlere bağlı olarak gerçekleşmiştir. Orta Asya'dan yapılan göçler neticesinde Türklerin hâkimiyet kurduğu bölgelerde sosyal, siyasi, iktisadi etkileri olmuştur. Bu kapsamda Orta Asya'dan dünyanın çeşitli noktalarına gerçekleşen Türk göçlerinin Anadolu coğrafyasına akışı büyük önem arz etmektedir. Özellikle 1071 Malazgirt Savaşı ve 1176 Miryokefelon Savaşı neticesinde Anadolu coğrafyasının bir Türk yurdu olduğunun tescillenmesi ile Türkleşme süreci hızlı bir şekilde başlamıştır. Bu kapsamda Türkler tarafından Karadeniz Bölgesi'ne gerçekleştirilen göçler ise ayrıca önem arz etmektedir. Anadolu'nun Türkleşmesine Beylikler döneminde büyük katkı sağlamıştır. Anadolu coğrafyasında süre gelen I. Beylikler döneminin birleştirici unsuru olan Anadolu Selçuklu Devleti'nin 1243 Köseadağ Savaşı sonucunda dağılma dönemine girmesi ile Candaroğulları özellikle Sinop ve Kastamonu havalisinde güçlenmişlerdir. 1322 yılında Pervaneoğulları Beyliği yönetiminden çıkan Sinop 1461 yılında Osmanlı Devleti'nin muktedir hükümdarı Fatih Sultan Mehmet'in bölgeye hâkim olmasına değin Candaroğulları Beyliği toprağı olarak kalmıştır.

Anahtar kelimeler: Türk, Göç, Karadeniz, Sinop, Candaroğulları

ABSTRACT

The Turks migrated to other geographical areas due to different reasons at every period of history. Because Turks migrate to different geographical areas, they are defined by names like nomadic, immigrant married, konargocer. The migration of the Turks to areas other than Central Asia, known as the mainland, has taken place due to various social and economic reasons. As a result of immigrations from Central Asia, social, political and economical effects have been experienced in the regions where the Turks have dominated. In this context, the flow of Turkish immigrants from Central Asia to the various points of the world is very important to the Anatolian geography. As a result of the registration of Anatolian geography as a Turkish homeland in the wake of the Battle of Malazgirt and the Battle of Miryokefelon in 1176, the process of Turkization in Anatolia started quickly. In this context, migrations carried out by the Turks in the Black Sea Region are also important. The period of beylik which is an important period in the Turkification process of Anatolia has made a great contribution to the Turkification of Anatolia. As a result of the Anatolian Seljuk State, the unifying element of the First Principals of the period of Anatolia, entering the period of disintegration as a result of the 1243 Köse Mountain War, Candaroğulları became an active force especially in Sinop and Kastamonu airports. In 1322, Sinop, which was completely ruled by the Pervaneoğulları Beyliği from the Pervaneoğulları Beyliđu, remained the land of Candaroğulları in 1461 until the ruling Sultan Mehmet, the ruler of the Ottoman state, dominated the region.

Key words: Turkish, Migration, Black Sea, Sinop, Candaroğulları

KISALTMALAR DİZİNİ

AÜDTCF	: Ankara Üniversitesi - Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet Vakfı Ansiklopedisi
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
M.Ü	: Marmara Üniversitesi
Nşr.	: Neşreden
s.	: Sayfa
TOEM	: Târîh-i Osmânî Encümeni Mecmuası
TTAED	: Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TÜ	: Trakya Üniversitesi

RESİMLER DİZİNİ

RESİM 1: SARAY MESCİDİ	40
RESİM 2: SARAY MESCİDİ	41
RESİM 3: FETİH BABA MESCİDİ	43
RESİM 3: FETİH BABA MESCİDİ DIŞ CEPHE	44
RESİM 4, RESİM 5: ALAADDİN CAMİ TAMİR KİTABESİ (CELALÜDDİN KÖTÜRÜM BAYEZİD).....	46
RESİM 6: ALAADDİN CAMİ TAMİR KİTABESİ (İSFENDİYAR BEY)	47
RESİM 7: HATUNLAR TÜRBESİ.....	48
RESİM 8: SULTAN HATUN TÜRBESİ	49
RESİM 9: İSFENDİYAROĞULLARI TÜRBESİ	50
RESİM 10: İSFENDİYAROĞULLARI TÜRBESİ İÇ MEKAN.....	51
Resim 11: ŞEHABEDDİN AĞA ÇEŞMESİ	53
RESİM 12: İSMAİL BEY (DEMİRLİ) ÇEŞMESİ	55
RESİM 13: YALI / VAROŞ HAMAMI	56
RESİM 14: İÇ KALE TAMİRAT KİTABESİ	57

ÖNSÖZ

Ortaçağ Anadolu'sunun önemli deniz ticaret merkezlerinden biri olan Sinop tarihin her döneminde sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan önemli bir cazibe merkezi olmuştur. Gerek tarih öncesi dönemde gerek tarihi dönemlerde yerleşim yeri olan Sinop'un Türk tarihi açısından oldukça önemli bir yeri vardır. Özellikle 1071 Malazgirt Zaferi sonrasında Karadeniz Bölgesi'nde yaşanan Türkleşme sürecinde önemli bir yerleşim yeri olan Sinop bu zamanda Türk beyliklerine yurt olmuştur. Sinop 1322 yılından itibaren 1461 yılında Osmanlı Devleti tarafından fethedilmesine kadar Candaroğulları Beyliği himayesinde kalmıştır. Çalışmada Sinop'un Candaroğulları Beyliği döneminde siyasî, ekonomik ve sosyal hayatına değinilmiştir.

Candaroğulları Beyliği döneminde Sinop konulu çalışma kapsamında metot olarak tündengelim yöntemi kullanılmış olup çalışma dört ana bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Araştırmanın giriş bölümünde Sinop ilinin adı, coğrafi özellikleri, birinci bölümde Sinop'un en eski çağlardan Candaroğulları dönemine kadar geçirdiği tarihi süreç genel olarak anlatılmış ve özellikle Candaroğullarından önce bölgenin Türkleşmesi sürecine değinilmiştir. İkinci bölümünde Candaroğulları Beyliği'nin menşei, kuruluşu, yükselişi ve yıkılışı, üçüncü bölümde Candaroğulları Beyliği döneminde Sinop bölgesindeki sosyo-kültürel hayatın yanı sıra siyasi ve dini hayatı, dördüncü bölümde de Candaroğulları Beyliği döneminde inşa edilen mimari eserler ile ilgili konulara çalışmada yer verilmiştir.

Şahsıma kıymetli vaktini ayırarak çalışmama bilgi ve tecrübeleri ile değerli katkılarda bulunan danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Zekiye Tunç'a teşekkür ederim.

GİRİŞ

A. SİNOP ADININ ANLAMINI

Sinop adının anlamı konusunda çeşitli rivayetler bulunmakla birlikte genel manada şehrin isminin nereden geldiği hususunda Yunan Mitolojisi araştırmacılara fikir vermektedir. Yunan efsanelerinde şehrin ismi ve kökeni meşhur Argonaullardan Teselyalı Autolykos'a dayandığı ifade edilmektedir.¹ Başka bir rivayette ise Sinop isminin bir Amazon Kraliçesi olan "Sinope" den geldiği bilgisi yer almaktadır.² Tüm bu rivayetlerin yanı sıra şehrin isminin Asurluların ay ilahı olarak adlandırılan "Sin" den geldiği bilgisi kaynaklarda bahsedilen diğer bir husustur.³

İslam kaynaklarına göre ise, Sinop şehrinin adının nereden geldiği hususundan birkaç rivayet aktarılmıştır. Dânişmend-nâme'de سیناب(Sinâb)⁴, سناب(Sinâb)⁵, سیناب(Sînâb)⁶ gibi üç farklı şekilde yazılmış olup Saltuk-nâme'de⁷, صینوب(Sinûb), İbn Bîbî⁸, Aksarayî⁹, Anonim Selçuknâme¹⁰ ve Eflâki'de¹¹ سینوب(Sînub) şeklinde ifade edilmiştir.

¹ Strabon, *Antik Anadolu Coğrafyası*, (Çev.: Adnan Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Antik Kaynaklar Dizisi, 1a, İstanbul 1987, s. 46.

² Nida Tüfekçi, "Sinop", *Yurt Ansiklopedisi*, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1982, 9 s. 6760.

³ Bekir Başoğlu, *Sinop İli Tarihi*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1978, s. 6.

⁴ Dânişmend-Nâme, Tıpkıbasım, Atatürk kitaplığı M. Cevdet K. 441, (Haz. Necati Demir), Harvard 2002, 46a.

⁵ Dânişmend-Nâme, 69a.

⁶ Dânişmend-Nâme, 46a.

⁷ Saltuk-Nâme, tıpkıbasım, (Haz. Fahir İz), Harvard 1984, s. 1118.

⁸ İbn Bibi, *El-Evamirü'l-Ala'ıye Fi'l Umuri'l Ala'ıye*, (Çev.: Mürsel Öztürk), TTK Yayınları, Ankara 1990, s. 147.

⁹ Aksarayî, *Müsâmeretü'l-ahbâr*, (Nşr.: Osman Turan), Ankara 1944, s. 62.

¹⁰ Yazıcızade Ali, *Tarih-i Âl-i Selçuk*, Çamlıca Basım Yayım, İstanbul 2009, s. 63.

¹¹ Tahsin Yazıcı, *Manakib al-Arifin II*, Metin Yayıncılık, Ankara 1980, s. 981.

Ebü'l-Fida'da,¹² سنوب (Sinûb), Reşidüddin mektuplarında¹³ اصنوب (Esnûb) olarak geçer. Faslı seyyah İbn Battuta şehrin adını¹⁴ صنوب (Sanûb) şeklinde zikredilmiştir.¹⁵

Sinop isminin farklı olarak ifade edildiği başka bir dönem ise Roma dönemidir. Roma döneminde General Pompeius'un Anadolu coğrafyasında kurmuş olduğu idari bölgeler içerisinde Sinop'tan "Teium" adıyla bahsetmesi oldukça dikkat çekicidir.¹⁶

Orta Çağ'da Sinop adı batılı kaynaklarda farklı şekillerde zikredilmiştir. Bu kapsamda örnek verilecek olursa Selçukluların Anadolu'ya hâkim olduğu dönemde seyyah William Ruysburg Sinop'tan geçtiği esnada şehrin isminden "Sinopolis" olarak bahsetmiştir.¹⁷ "Sinopolis" isminin Yunan müellifler tarafından sıklıkla kullanıldığı kaynaklarda görülmektedir.¹⁸

Sinop için atfedilen tüm bu isimlerin yanı sıra Osmanlı Devleti döneminde ise şehrin isminden farklı olarak bahsedilmiştir. Fatih Sultan Mehmet döneminde şehirden "Aşıklar Adası" anlamına gelen "Ceziretü'l-Uşşak" adıyla bahsedildiği ve bunun şu an Sinop Arkeoloji Müzesi'nde yer alan bir kitabede geçtiği bilinmektedir.¹⁹

B. SİNOP'UN COĞRAFİ YAPISI VE ÖZELLİKLERİ

Sinop Orta Karadeniz Bölgesi'nde kurulmuş üç tarafı denizle çevrili olan bir ada şehridir. Türkiye fiziki coğrafyası incelendiğinde Sinop şehrinin kuzeyinde yer alan İnceburun ile sona eren kara çıkıntısına doğudan birleşen küçük bir yarımadanın iki limana bölünen berzah üzerine yerleşmiş olduğu görülmektedir.²⁰ Sinop şehrinin matematik konumuna bakıldığında ise Batı ve Doğu Karadeniz arasında bir geçiş

¹² Ebu'l Fida, "Takvimü'l-büldan", (Ed. Fuat Sezgin), (Haz. Farid Benfeghou), *Carl Ehrig-Eggert, Eckhard Neubauer*. Frankfurt 1992, s. 393.

¹³ "Letters of Rashid Al-din Fadl Allah", (Edit by). Mohammed Shafi, Lahor 1947, s. 184.

¹⁴ İbn Battuta Seyahatnamesi, *M. Şerif Paşa Tercümesi*, İstanbul 1325, s. 355.

¹⁵ Wilhelm Von Rubruk, *Moğolların Büyük Hanına Seyahat*, (Çev.: Ergin Ayan), İstanbul, 2001, s. 27.

¹⁶ Mümtaz Yaman, *Kastamonu Tarihi, XV. Asrın Sonlarına Kadar, Kastamonu Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi*, Kastamonu 1935, s. 33.

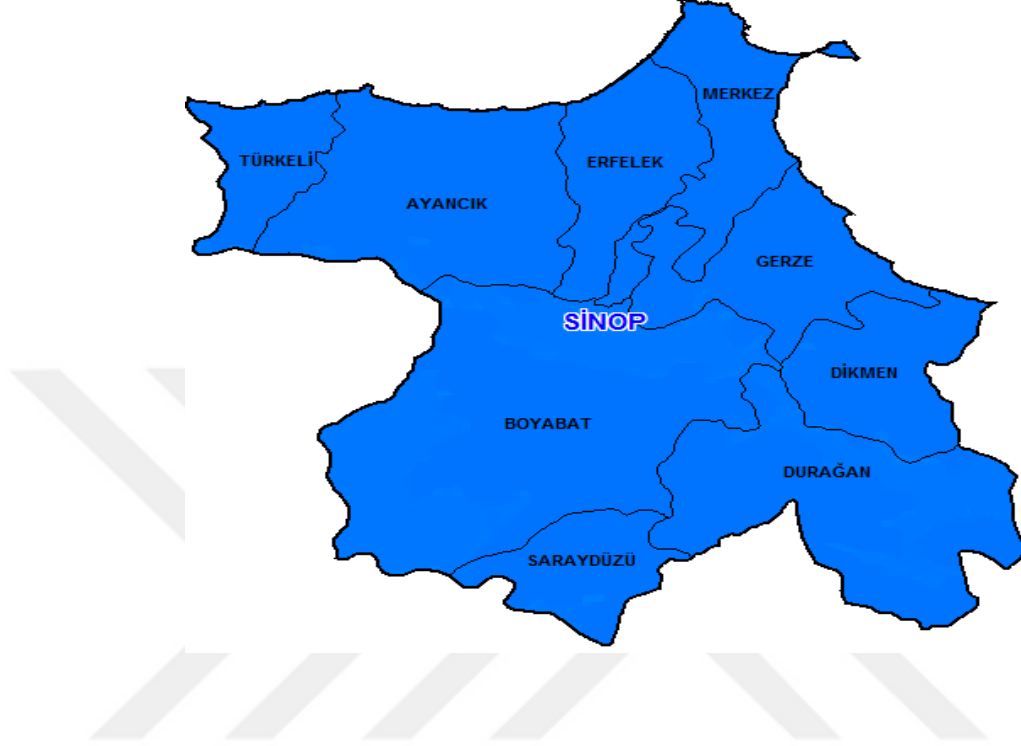
¹⁷ Besim Dargot, "Sinop", *DİA*, X, İstanbul 1966. s. 684.

¹⁸ Bekir, a.g.e., s. 33.

¹⁹ Başoğlu, a.g.e., s. 6.

²⁰ Dargot, a.g.m., s. 683.

bölgesinde yer aldığı ve 41° 2 ve 43° 5 kuzey enlemleri ile 34° 5 ve 35° 5 doğu boylamları arasında bulunduğu görülmektedir.²¹

Şehir yaklaşık 5862 km²'lik yüzölçümüyle Türkiye coğrafyasının % 8'lik bir bölümünü kaplar. Şehrin doğusunda Samsun iline bağlı Alaçam ilçesi yer alırken güneyinde ise yine Samsun'a bağlı Vezirköprü ilçesinin yanı sıra Çorum iline bağlı Osmancık, Kargı ilçeleri; Kastamonu ili Tasköprü ilçesi ile çevrili iken batıda ise Kastamonu ilinin Çatalzeytin ilçesi ile sınır komşusudur. Şehrin toplam 475 km uzunluğundaki il sınırının 300 km'lik kısmı karalardan ibaretken; 175 km'lik kısmı ise deniz ile çevrelidir.²²

Sinop, Anadolu Selçuklu döneminden Osmanlı hâkimiyetine kadar olan süre içerisinde Batı Anadolu Bölgesi'nde yer alan Efes'in ilk çağda kazanmış olduğu ticari önemi elde etmiştir. Şehir bahsi geçen dönemde Karadeniz'i batıdan doğuya aşırp İstanbul'dan Trabzon'a ya da Türkiye'den Kırım'a gidecek tüccarların uğradıkları

²¹ Cevdet, Yılmaz, "Sarıkum Gölü Ekosistemi (Sinop)", *Türkiye Kuvaterner Sempozyumu Bildirileri* (2-5 Haziran 2005- İstanbul), TÜ Avrasya Yer Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2005, s. 220.

²² Sinop Valiliği, Çevre ve Orman Müdürlüğü, *Sinop İli 2004 Yılı 1. Çevre Durum Raporu*, Sinop 2005, s. 24

önemli bir liman ve ticaret merkezi konumunda olmuştur.²³ Sinop Anadolu ve Asya coğrafyası arasında transit ticaret noktaları olan Kastamonu, Amasya, Tokat, Sivas, Gümüşhane gibi şehirler açısından liman kenti olması hasebi ile önem taşımaktadır.²⁴

Malazgirt'teki Bizans yenilgisini izleyen olaylar ve Anadolu'da gittikçe değişen siyasal durum, kentin 1214'ten itibaren Selçukluların denetimine girmesiyle sonuçlanmıştır. Onun önemi, Karadeniz'i batıdan doğuya aşip İstanbul'dan Trabzon'a ya da Türkiye'den Kırım'a gidecek tüccarların uğradıkları bir liman ve ticaret merkezi olmasından dolayı idi. Sinop, hem tüccarların uğradıkları bir ticaret merkezi olduğu için hem de askerî bir üs konumu sebebi ile önem taşımaktaydı.²⁵

Şehir Karadeniz'de başlıca ihracat ve ithalat limanına sahip olmasından dolayı tarih boyunca deniz ticareti açısından büyük önem taşımıştır. Sinop Candaroğulları döneminde de var olan ticari potansiyelini korumuştur. Şehir Türk akınları kapsamında Karadeniz Bölgesi'nde fethedilen ilk yerler arasında olup bölgede kurulan Türk devletleri ve beylikleri tarafından uzun yıllar kullanılmıştır.²⁶

²³ İbrahim Güler, *XVIII. Yüzyılın ilk yarısında Sinop*, Basılmamış Doktora Tezi, M.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yakın Çağ Tarihi Ana Bilim Dalı, İstanbul 1992, s. 10.

²⁴ Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya ilişkileri I, Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine*, Metis Yayınları, İstanbul 1990, s. 113.

²⁵ James Crow, "Sinop, İçkale Surları, Tasvir ve Yorumlar", (Ed. Scott Redford), *İktidar İmgeleri Sinop İçkalesindeki 1215 Tarihli Selçuklu Yazıtları*, İstanbul 2014, s. 61.

²⁶ Turan, s. 113-114.

BİRİNCİ BÖLÜM

CANDAOĞULLARI BEYLİĞİ HÂKİMİYETİNE KADAR SİNOP

1.1. ESKİ ÇAĞ'DA SİNOP

Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış Sinop şehrinin tam olarak hangi tarihte ve kimler tarafından kurulduğu netlik arz etmemektedir. Ancak şehrin Karadeniz'e hâkim yapısı ilkçağlardan itibaren yerleşim gördüğü fikrini güçlendirmektedir. Bu kapsamda 1950'li yıllarda araştırmacı Özdemir Koçak tarafından gerçekleştirilen bir dizi yüzey araştırması neticesinde elde edilen bulgular şehrin Kalkolitik dönem itibarıyla yerleşim gördüğünü kanıtlar niteliktedir.²⁷

1950'li yıllarda Ahmet Gökoğlu tarafından yapılan arkeolojik kazılar ve yüzey araştırmaları neticesinde ise şehrin MÖ 2000 yılı öncesinde yerleşim gördüğüne dair önemli buluntulara rastlanmıştır.²⁸

E. M. Bossert tarafından Orta Karadeniz Bölgesi'nde yapılan kazı ve yüzey araştırmaları neticesinde özellikle Miken dönemine ait çanak ve çömlek parçaları bulunmuş olup bu buluntuların Sinop Kız Öğretmen Okulu'nun yapımı sırasında meydana çıkan savaş aletleri ve diğer kalıntılar ile benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir.²⁹ Bossert, tarafından yapılan arkeolojik kazılarda ve Sinop şehrinde elde edilen buluntuların benzerlik göstermesi neticesinde Ömer Bilgin şehrin yerleşim gördüğü dönemin MÖ 2000'li yıllara tekabül ettiği görüşünü ortaya koymuştur. Bu

²⁷ Özdemir Koçak, "Erken Sinop Yerleşmeleri", *Belleten*, LXVII, S. 250, (Aralık 2003), Ankara 2004, s. 697.

²⁸ Şevket Dönmez, "Yeni Arkeolojik Bulgular Işığında MÖ 2. Bin Yılda Sinop" *Belleten*, LXVIII, S.251, (Nisan 2004), Ankara 2005, s. 2.

²⁹ E. M. Bossert, *Die Keramik Phrygischer Zeit von Boğazköy Funde aus den Grabungskampagnen 1906, 1907, 1911, 1912, 1931-1939, und 1952-1960*, Mainz am Rhein 2000, s. 281.

bağlamda ortaya konulan bu görüş öncesinde yapılan iki araştırma ile benzerlik arz etmektedir.³⁰

Sinop'un Hititlerin Anadolu coğrafyasına hâkim olduğu dönemde yerleşim görmüş olması ihtimali olmasına karşın şehirde yapılan arkeolojik kazılar neticesinde elde edilen bulgular şehrin Hititler ve Assur Ticaret Kolonileri döneminde yerleşim gördüğünü kanıtlamak için yeterli değildir.³¹

Sinop şehrinin kuruluşu Yunan mitolojisine göre Argonaut'lardan Teselyalı Autolykos'a atfedilir ve adını bir Amazon Kraliçesi'nden aldığı rivayet edilmektedir.³² MÖ 11. yüzyıl itibariyle Pelasgoslardan³³ olan seyyahlar Çanakkale ve Marmara Boğazı'nı geçerek Sinop üzerinden Trabzon havalisine geçmeleri neticesinde bölge Ege kavimleri tarafından tanınmıştır.³⁴ Bu kapsamda şehir özellikle Batı Anadolu Bölgesi'nden göç eden Miletoslu tacirler tarafından önemli ticaret kolonisi haline getirilmiştir.³⁵ Sinop'a Batı Anadolu Bölgesi'nden gelen Miletli tüccarlar ise şehirdeki transit ticaretin önem kazanmasında büyük bir paya sahiptir.³⁶ Yapılan araştırmalar neticesinde şehrin uzun yıllar Miletli tüccarların himayesi altında kaldığını kanıtlar nitelikteki en büyük delilin Miletli tarafından Sinop'ta bastırılan gümüş para olduğu kabul edilmektedir.³⁷

Şehir MÖ 183 yılı itibariye Pontus Kralı Mitridates'in oğlu Mitridat Farnak tarafından işgal edilmiş³⁸ olup kısa süre içerisinde Pontus Devleti'nin başkenti haline gelmiştir.³⁹ Roma Generali Pompeipolis MÖ 47 yılında Sinop'ta Pontus hakimiyetine son vermiş ve şehir bu tarihten sonra Roma İmparatorluğu hâkimiyetine girmiştir.⁴⁰ MS 395 yılında kavimler göçü sonrasında Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılması

³⁰ Ahmet Gökoğlu, *Paflagonya Gayr-i Makul Eski Eserleri ve Arkeoloji*, Kastamonu 1952, s. 14.

³¹ Bilge Umar, *Paplagonia*, İnkılap Kitapevi, İstanbul 2007, s. 74.

³² Strabon, s. 47.

³³ Pelasgoslar: Antik Yunanca metinlerde adı geçip, Helen kavimleri gelmeden önce ana vatanları olan Kuzey ve Orta Yunanistan'da Girit ve Ege adalarında yaşayan bir halkın adıdır. Yunan kaynaklarında MÖ 5.-4. yüzyıllarda adları geçmekteyse de zamanla asimile olmuşlardır.

³⁴ Ali Özalp, "Sinop Tarihi hakkında Bir Mütalaa", *Dıranaz*, (7), 1936, s. 3.

³⁵ Şemsettin Günaltay, *Yakın Sark IV*, TTK Yayınları, Ankara 1992, s. 28.

³⁶ David Robinson, "Eski Sinop (Üçüncü Bab- Sinop Ticareti)", (Çev.: Nazlı Tengirsenk), *Dıranaz*, (15), 1937, s. 5-6.

³⁷ Fatih Dikmen, *Sinop Tarihine Ait Derleme Bilgiler*, Karınca Matbaası, İstanbul 1958, s. 6.

³⁸ Robinson, s. 29, Umar, s. 36.

³⁹ Mehmet Özsait, "İlk Çağ Tarihinde Trabzon ve Çevresi", *Trabzon Tarihi Sempozyumu Bildirileri* (6-8 Kasım, 1998- Trabzon), Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları, Trabzon 1999, s. 40.

⁴⁰ Ahmet Gökoğlu, *Paflagonya Gayr-i Makul Eski Eserleri ve Arkeoloji*, Kastamonu, 1952, s.13.

neticesinde şehir Doğu Roma yani Bizans İmparatorluğu sınırları içerisinde kalmıştır. Şehirde Bizans hâkimiyeti XI. yüzyılda Anadolu'da Türk fetihlerinin başlamasına değin devam etmiştir.⁴¹

1.2. SİNOP'TA İLK TÜRK İZLERİ

Türkler, tarihsel süreç içerisinde anayurttan göç etmelerini gerektiren nedenlerden dolayı başta Anadolu olmak üzere farklı coğrafyalara göç etmişlerdir. Bu sebeple Türkler için göçebe, göçer evli, konargöçer gibi isimler farklı toplum ve medeniyetler tarafından zikredilmiştir. Türklerin ana yurdu olarak bilinen Orta Asya'dan göç etme sebepleri çeşitli sosyal ve ekonomik nedenlerden kaynaklanmıştır. Anayurttan yapılan göçler sonucunda Türklerin hâkimiyet altına aldıkları bölgelerde sosyal, siyasi ve iktisadi bir takım etkilerin yaşanmasına neden olmuştur. Bu kapsamda Orta Asya'dan dünyanın çeşitli noktalarına gerçekleşen Türk göçlerinin Anadolu coğrafyasına akışı büyük önem arz etmektedir. Türkler tarafından Karadeniz Bölgesi'ne gerçekleştirilen göçler ise ayrıca önem arz etmektedir.

Kimmerler MÖ II. bin yılı başlarından MÖ VIII. yüzyıla kadar merkez Kırım olmak üzere Karadeniz'in kuzeyinde, Avrasya bozkırlarında ve Kafkasya'da yaşamışlardır. Güney Rusya'daki Kimmerlerle bağıntılı arkeolojik materyalin MÖ II. binin başlarına kadar uzanmasına karşılık, yazılı kaynaklarda adlarının geçmesi ancak MÖ VIII. yüzyıldan itibaren başlar. MÖ VIII. - VI. yüzyıl arası Kimmer kültür tarihinin üçüncü ve son devresi doğudan gelen İskitlerin baskısı sonucunda göç etmek zorunda kalırlar. Tarihi bakımdan İskit istilası, maddi kültürün gelişimi yönünden de yeni bir devrin başlamasına neden olmuştur. Güney Rusya'nın Tunç Çağ'ı sona ermiş ve Demir Çağ başlamıştır⁴².

Kafkas geçitlerini aşan Kimmerler yeni bir yurt edinmek amacıyla - Urartu topraklarına yayılarak Anadolu'yu istila etmeye başlamışlardır. Kimmer akınları Anadolu'nun siyasi ve kültürel bünyesinde büyük değişikliklere neden olmuştur⁴³. Bahsi geçen bu dönem içerisinde Kimmerler MÖ 714 yılında Urartulara ait toprakları

⁴¹ Dargot, s. 68.

⁴² Oktay Belli, "Urartular", *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi* I, İstanbul 1982, s.157-158.

⁴³ Kadriye Tansuğ, "Kimmerlerin Anadolu'ya Girişleri ve MÖ VII. Yüzyılda Asur Devleti'nin Anadolu ile Münasebetleri", *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, VII, (49), s. 538.

aşarak Orta Anadolu'ya ulaşmışlar ve başta Nevşehir, Kayseri ve Konya olmak üzere birçok bölgeyi ele geçirmişlerdir. Kimmerler bu tarihten sonra Orta Anadolu üzerinde Karadeniz'in kuzeydoğusuna ulaşmış ve kıyı boyunca ilerleyerek Sinop bölgesine ulaşmışlardır. Kimmerler bahsi geçen bu dönemde Sinop ve civarını üst olarak kullanmışlardır⁴⁴.

Kimmerlerden sonra benzer göç yollarını kullanarak Kafkaslar üzerinden Anadolu'ya gelen İskitler Kırım ve Karadeniz'in kuzeyindeki bölgelerden Tuna Nehri'ne kadar uzanan sahada hâkim olmuşlardır. Kimmerleri takip ederek önce Güney Kafkasya'ya, oradan da güneybatıya yönelerek Anadolu'ya yayılmışlardır. Tevrat'ta geçen ve Yecüc-Mecüc rivayetinde Gog-Magog olarak yer alan zümreyi, Ermeni kaynakları bölgelerine gelen İskitler olarak göstermektedir⁴⁵. İskitler, Kafkaslar üzerinde Anadolu'ya girdiler ve Kuzey Suriye'ye kadar uzandılar. Burada önce Asurlularla, sonra Perslerle mücadele etmişlerdir. Bu savaşlarda ne Asurlular ne de Persler İskitlere karşı üstünlük sağlayabilmişlerdir⁴⁶.

İskitler, MÖ 665'ten itibaren Kür Nehri'nin sağ yakasına yerleşmeye başlamışlardır⁴⁷. İskitlerin Kür Irmağı havzasını merkez edinmekle birlikte zamanla Urmiye ve Van civarı ile batıda İç Anadolu, kuzeyde Karadeniz'de Sinop'a kadar yayıldıkları, bunların yirmi sekiz bin aileden oluştuğu kaydedilmektedir⁴⁸.

Türklerin ana yurtları Orta Asya'dan göçleri ve yeni yurt arayışları neticesinde Anadolu coğrafyasına yönelik akınları 1018 yılında Çağrı Bey'in öncü akınları ile başlamıştır. Yapılan öncü akınlar sonucunda Anadolu coğrafyasının Türkler için yaşanabilir olduğu kanaatine varılmasıyla yoğun Türk göçleri 1071 Malazgirt Savaşı'na kadar devam etmiştir. Malazgirt Savaşı sonrasında Türk akınları karşısında Anadolu coğrafyasını müdafaa etmekte zorlanan Bizans, Anadolu üzerindeki hâkimiyetini kaybetmiş ve Anadolu'da yeni bir dönem başlamıştır.⁴⁹

⁴⁴ Belli, s.159.

⁴⁵ İlhami Durmuş, *İskitler (Sakalar)*, Ankara 1993, s. 63.

⁴⁶ Durmuş, s. 68-69.

⁴⁷ A. Zeki Velidi Togan, "Sakalar (VI)", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, (23), İstanbul 1987, s. 31-32.

⁴⁸ Belli, s.159.

⁴⁹ Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1996, s. 281-282.

1.3. SELÇUKLU HÂKİMİYETİNDE SİNOP

Sinop şehrinin Türk hâkimiyetine girmesi Çankırı fatihi olarak da bilinen Emir Kara Tekin dönemine tekabül etmektedir. Bu bağlamda Osman Turan tarafından aktarılan başka bir önemli bilgi ise Kara Tekin'in Karadeniz'e Selçuklulardan önce gelerek bölgeyi fethettiği yönündedir.⁵⁰ Kaynaklarda yer alan bilgiye göre Kara Tekin'in Malazgirt Savaşı'na katılan komutanlar arasında isminin yer almadığı ve Malazgirt Savaşı sonrasında Sultan Alparslan'ın Anadolu'nun fethiyle alakalı olarak görevlendirdiği komutanlar arasında yer almadığı hususu oldukça dikkat çekicidir.⁵¹

Kara Tekin'in Süleyman Şah'ın Antakya seferine çıktığı zamanda önceleri Anadolu coğrafyasına hâkim olan ve sonrasında Türk akınları ile yıpranan Bizans'ın hâkim olduğu Sinop'ta yüklü miktarda altın ve gümüşün olduğunu öğrenmesi üzerine harekete geçerek Sinop'u 1085 yılında fethettiği bilinmektedir.⁵² Bu fetih sayesinde Kara Tekin'in eline yüklü miktarda altın ve büyükçe bir imparatorluk hazinesi geçmiştir.⁵³

Tüm bu yaşanan gelişmeler sonucunda Büyük Selçuklu hükümdarı Melikşah Bizans İmparatoru Aleksios'e içerisinde Kara Tekin tarafından fethedilen Sinop'un iadesinin de yer aldığı bir anlaşma teklif etmiştir. Büyük Selçuklu hükümdarı Melikşah tarafından Bizans İmparatoru Aleksios'e Siyavuş adında bir elçi gönderilmiş olmasına karşın elçi Bizans İmparatoru Aleksios tarafından alıkonulmuştur. Bu esnada Aleksis tarafından ikinci bir hamle yapılarak elçi Siyavuş'u Meliksah'ın Sinop'un boşaltılmasını içeren mektubu ile birlikte Kara Tekin'e göndermiştir.⁵⁴ Mektubun yanıt bulup bulmadığı hususunda ise iki farklı kaynakta iki farklı bilgiye yer verilmiştir. Bu hususta ilk kaynak olan Anna Kommena'nın Aleksiad adlı eserinde Kara Tekin'in Büyük Selçuklu hükümdarı Melikşah'ın tepkisinden korkarak şehri hazinesinden tek kuruş almadan terk ettiği bilgisi yer alırken⁵⁵; Osman Turan'ın "Selçuklular Zamanında Türkiye" isimli eserinde ise Kara Tekin'in elçinin getirdiği mektupta yer alan emri yerine getirmediği ve bunun sonucunda sultanın, Kara Tekin'in üzerine Porsuk ve

⁵⁰ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1993, s. 242.

⁵¹ Halil Yınanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1944 s. 80.

⁵² Turan, s. 289.

⁵³ Erdoğan Merçil, "Türkiye Selçukluları", *Türkler Ansiklopedisi*, 6, Ankara 2002, s. 506.

⁵⁴ Merçil, s. 506

⁵⁵ Anna Kommena, *Aleksiad (Anadolu ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexios Komnenos Devri Malazgirt Sonrası*, (Çev.: Bilge Umar), İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1996, s. 195-196.

Bozan idaresinde ordu sevk ettiğine ve yaşanan tüm bu gelişmeler üzerine Kara Tekin'in Sinop'tan çekilmek zorunda kaldığı ifade edilmiştir.⁵⁶ Ancak her ne kadar Sinop Kara Tekin tarafından fethedilmiş olsa da sonraki dönemde yüz yılı aşkın bir süre tekrar Bizans hâkimiyetinde kalmıştır.⁵⁷

1204'de Haçlılar tarafından İstanbul'un işgal edilmesi sonucunda Anadolu'da yeni bir Latin Krallığı kurulmuş olup başta Venedikliler ve Franklar olmak üzere Bizans topraklarını paylaşmışlardı. Bu paylaşım sonrasında yeniden şekillenen siyasi yapı içerisinde Paflagonya, Sinop, Samsun ve Trabzon yeni kurulan Trabzon Rum İmparatorluğu'na bırakılmıştır.⁵⁸ Kısa süre sonra yaşanan siyasi çekişmeler neticesinde İstanbul'dan ayrılmak zorunda kalan Komnenos'lu Aleksios ve David; Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer alan Trabzon'a giderek burada 1204 yılında Trabzon Rum İmparatorluğu adında yeni bir devlet kurmuşlardır. Bu süre zarfında David Orta Karadeniz'e doğru ilerleyerek Sinop'u ele geçirmiştir. Ancak David'in bu hamlesi Theodoros Laskaris tarafından İznik'te kurulan yeni Bizans Devleti ile gerginlik yaşamasına neden olmuş yaşanan bu gerginlik sonucunda Sinop'un Anadolu Selçuklu Devleti tarafından fethini kolaylaştırmıştır.⁵⁹

1.3.1. Anadolu Selçuklu Döneminde Sinop

I. Kılıç Arslan'ın ölümü, henüz yeni kurulmuş olan Anadolu Selçuklu Devleti için önemli bir sarsıntıya neden olmuş ve yeni kurulan devletin sınırları hızla küçülmeye başlamıştır. Tüm bu yaşanan gelişmelerin yanı sıra Anadolu coğrafyasında meydana gelen siyasi otorite boşluğu sonucunda Sultan Muhammed Tapar, bu durumu fırsat bilmiş ve denetimi altında bulunan Şahin Şah'ı Anadolu'ya göndererek sultan ilan etmiştir. Bu dönemde Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında birbirleri aleyhinde olan bu ittifaklar cereyan ederken, Erzincan, Kemah ve Divriği taraflarında hüküm süren Mengücekoğlu İshak, Malatya Sultan'ına (Tuğrul Arslan) ait Harput ve Dersim

⁵⁶ Turan, s. 133.

⁵⁷ W. Miller, *Son Trabzon İmparatorluğu*, Heyemola Yayınları, İstanbul 2007, s. 12.

⁵⁸ Miller, s. 12.

⁵⁹ Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, (Çev.: Fikret İslıtan), TTK. Yayınları, Ankara 1995, s. 397.

havalisine 1118’de bir akın düzenlenmesi üzerine bahsi geçen bölgeyi fiili olarak Atabeg sıfatıyla idare etmiştir.⁶⁰

Anadolu coğrafyasının tamamıyla Türklerin hâkimiyeti altına girmesi ve burada Türk siyasi birliğinin gerçekleştirilmesi uzun bir süreçte meydana gelmiştir. Bu süreç dâhilinde Türkleri Anadolu coğrafyasından çıkartmak için başta Bizans olmak üzere diğer Hristiyan devletler tarafından gerçekleştirilen I. Haçlı Seferi’nin neticesinde Türk dünyasının Anadolu Selçuklu Devleti’ne vermiş olduğu destek artmış bu destekle birlikte ünlü Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan yürüttüğü sistemli fetih hareketleri ile Anadolu’da önemli faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Bahsi geçen bu süre zarfında Danişmentlilerin siyasi varlığına 1178 yılında son verilerek Anadolu Türk birliği gerçekleştirilmiştir.⁶¹

1176 Miryokefalon Savaşı sonrasında ağır bir şekilde mağlup edilen Bizans Devleti Anadolu coğrafyasında sınırlı bir alanda etkin kalmıştır. Bu önemli gelişmeler neticesinde Anadolu’nun hem doğusu, hem de batısında Türkler hâkim güç haline gelmiştir.⁶² İşte tam bu dönemde Türkler, Kuzey Anadolu’ya hâkim olmuşlardır. II. Kılıçarslan Anadolu’da siyasi bütünlüğü sağladıktan sonra hükümlerini boyunca istikrarı korumuştur. Mezkûr sultan, saltanatının son yıllarında hâkimiyet kurduğu toprakları oğulları arasında paylaşmıştır. İşte bu taksimat esnasında Kuzeybatı Anadolu'nun hâkimiyetini oğlu Muinüddin Mesud’a vermiştir. Muinüddin Mesud bu bölgenin hâkimi olur. Buradan anlaşıldığı üzere Kuzeybatı Anadolu’nun hâkimiyeti II. Kılıçarslan tarafından sağlanmıştır.⁶³

Kuzeybatı Anadolu’da sultan II. Kılıçarslan’ın taksimatı ile bıraktığı oğlu Muinüddin Mesud’un faaliyetleri daha etkili olmuştur. Bu gelişmeler sonucu Batı Anadolu’da Selçuklu sınırları Sinop’un batısından, Kastamonu Çankırı, Bolu ve Devrek’e kadar uzanmıştır.⁶⁴

Anadolu coğrafyasında süregelen Türkleşme süreci neticesinde Türk boyları arasından birleştirici unsur olarak ortaya çıkan Anadolu Selçuklu Devleti kısa süre içerisinde etkin bir rol üstlenmiştir. Bu bağlamda Anadolu’da ticaretin gelişiminde

⁶⁰ Turan, s. 208.

⁶¹ Halil Yinanç, “Danişmentliler”, *İslam Ansiklopedisi*, VIII, İstanbul 1993, s. 271.

⁶² Turan, s. 209.

⁶³ Turan, s. 210.

⁶⁴ M. Fuat Köprülü, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluşu*, Ankara 1961, s. 85.

büyük katkıları olan İzzeddin Keykavus tarafından önemli bir liman şehri olan Sinop'un fethi için sefer düzenlenmiş ve Sinop fethedilmiştir. Fetih sonrası İzzeddin Keykavus tarafından bir fetihname çıkartarak Sinop'un fethedildiğini halifeye bildirilmiştir.⁶⁵ Bu olay üzerine İzzeddin Keykavus halife tarafından Galip Sultan (Sultanü'l Galip) unvanına layık görülmüştür. Bu tarihten sonra Sinop Anadolu Selçuklu Devleti için önemli bir ticaret merkezinin yanı sıra oldukça önemli askeri bir üst haline gelmiştir.⁶⁶

Sultan İzzeddin Keykavus Sinop'u fethettikten birkaç gün sonra şehrin imar ve teşkilatlanmasına ilişkin radikal kararlar alarak idari, mimari, kültür ve ticaret hususunda yeni düzenlemelerin yapılması yönünde talimatlar vermiştir. Bahsi geçen bu yeniliklere ilişkin ayrıntılar İbn Bibi'nin eserinde detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu bağlamda şehrin önemli bir ticaret merkezinin yanı sıra stratejik askeri bir üst haline gelmesinin yanı sıra çeşitli yörelerden ilim adamlarının getirilmesi ile birlikte önemli bir kültür merkezi halini aldığı görülmektedir. Ayrıca tüm bunların yanı sıra şehirde imar faaliyetleri kapsamında kiliseler camiye çevrilmiş, şehrin surları onarılmış ve ilave surlar inşa edilmiştir.⁶⁷

Fetih sonrası imar ve teşkilatlanma konusunda kaynaklarda yer alan bilgilerde tutarlılık olmasına karşın İzzeddin Keykavus tarafından şehre atanan valinin (Serkeşler) kim olduğu hususunda fikir birliği yoktur. Bu kapsamda kaynaklarda yer alan bilgiler incelendiğinde İbn Bibi'nin her ne kadar şehre atanan ilk vali hakkında bilgi aktarmış olmasına karşın valinin ismini zikretmediği; buna karşın Sinop kitabeleri hakkında önemli çalışmalar gerçekleştiren M. Şakir Ülkütaşır'ın kitabelerde ilk valinin şehrin fethine katılmış komutanlardan Bedreddin Ebubekir olduğu net bir şekilde ifade ettiği görülmektedir.⁶⁸ Diğer bir araştırmacı Claude Cahen'e göre ise şehrin ilk valisi Ermeni asıllı Hetum adında bir Müslümandır.⁶⁹ Tüm bu görüşlere rağmen Osman Turan'a göre ise şehrin ilk valisi Samsun hâkimidir.⁷⁰

⁶⁵ İbn Bibi, s. 176-79.

⁶⁶ Andrew Peacock, "Sinop: Orta Çağ'da Müslüman Bir Sınır Şehri", *Sinop; On beş Yıllık Araştırmanın Sonuçları, Özetler*, (7-9 Mayıs 2009-Sinop), Sinop 2009, s. 65.

⁶⁷ İbn Bibi I, s. 174-175.

⁶⁸ M. Şakir Ülkütaşır, "Sinop'ta Selçukiler Zamanına Ait Tarihi Eserler", *TTAED*, (5), Ankara, 1949, s. 122.

⁶⁹ Claude Cahen, *Türklerin Anadolu'ya ilk Gelişi*, (Çev.: Yasar Yücel - Behiç Yediyıldız), TTK Yayınları, Ankara, 1992 s. 70.

⁷⁰ Osman Turan, "Keykubat I", *DİA*, 6, İstanbul 1988 s. 652.

1223'de Trabzon Rum İmparatorluğu'ndan Sinop şehir merkezinin alınmasına müteakiben Kırım'a gerçekleştirilen Suğdak seferi Sinop tarihinin önemli olaylarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu seferle Moğollar tarafından bozulan Karadeniz ticaretinin güvenliğini yeniden sağlanmaya çalışılmıştır. Gerek Suğdak seferi öncesi gerekse de sefer sonrası meydana gelen gelişimler neticesinde zaten öncesinde Sinop'un Türklerin eline geçmesini hazmedemeyen Trabzon Rum İmparatorluğu Sinop'u tekrar almak adına harekete geçmiştir.⁷¹

Anadolu'nun Türkleşme süreci kapsamında büyük bir engel olarak görülen 1243 Köseadağ Savaşı sonrasında Selçuklu Devleti yıkılma dönemine girerken Anadolu coğrafyasında Moğol egemenliği baş göstermiştir. Bahsi geçen bu durum sonucunda Karadeniz Bölgesi'nde yeniden Trabzon Rum Devleti'nin konumu güçlenmiş ve 1259 yılında Sinop yeniden Rum himayesine girmiştir.⁷²

1.5. TRABZON RUM İMPARATORLUĞU HÂKİMİYETİNDE SİNOP (1259-1266)

Kaynaklarda Sinop'un Trabzon Rum İmparatorluğu'nun eline geçmesine ilişkin tarih netlik arz etmese de Arap Tarihçi İbn Şeddat şehrin 1259 yılında Rum hâkimiyetine girdiğini ifade etmiştir. I. Manuel tarafından ele geçirilen şehir Türk hâkimiyeti öncesindeki döneme göre dizayn edilmeye başlanmıştır. Anadolu Selçuklu döneminde şehirde camiye çevrilen yapıların hepsi tekrar kilise haline getirilmiştir.⁷³

I. Manuel tarafından şehrin idaresine Sinop'un tanınmış ailelerinden biri olan Gavraslardan bir zat getirilmiştir. I. Manuel'in bu hamlesi bölgede yaşayan Rumların yanı sıra Türkleri de memnun etmiştir.⁷⁴ Kaynaklarda yer alan şehrin Trabzon Rum İmparatorluğu hâkimiyeti dönemine ilişkin bilgi son derece kısıtlıdır. Şehirde Selçukluların hâkimiyet sürmesine karşın bu döneme ilişkin iç kale kitabeleri dışında kitabelerin ve mimari eserlerin bulunmayışı Rum hâkimiyeti döneminde Türk eserlerinin tahrip edildiği kanısını güçlendirmektedir. Bu dönemde tahrip olmayan iç kale kitabelerini değerlendiren araştırmacılar şehrin Rumların eline geçmesine

⁷¹ Nejat Kaymaz, "Pervane Mu'inü-din Süleyman", *AÜDTCF Yayınları*, Ankara 1970, s. 112-113.

⁷² V. Gordlevski, *Anadolu Selçuklu Devleti*, (Çev.: Azer Yaran), Onur Yayınları, Ankara 1988, s. 71.

⁷³ Anthony Bryer, *The Empire of Trebizond and the Pontos V*, London 1980, s. 72.

⁷⁴ Yununi, *Zeyl Mir'at ez-Zeman I*, Haydarabat 1955, s. 347.

müteakiben Türklerin iç kalede yaşamaya başladıklarını ve bu sürecin Pervaneoğullarının şehre hâkim olmasına kadar devam ettiği görüşündedirler.⁷⁵

1.6. PERVANEOĞULLARI HÂKİMİYETİNDE SİNOP (1266-1322)

Sinop yedi yıllık bir Rum esareti ardından 1266 yılında Anadolu'da ikinci beylikler dönemi olarak atfedilen süreçte kurulan Pervaneoğulları Beyliği hükümdarı Muinüddin Süleyman Pervane döneminde yeniden Türk egemenliğine girmiştir.⁷⁶ Şehir yaklaşık 45 yıl boyunca Pervaneoğulları hâkimiyetinde kalmıştır.⁷⁷

Muinüddin Pervane Sinop'u fethettikten sonra yerine oğlu Muinüddin Mehmed'i¹⁸³ nâib⁷⁸ bıraktı¹⁸⁴ ve kendi idari işleriyle ilgilendi. Vefatından önce bir daha Sinop'a geldiği konusunda İbn Bîbî ve Aksarayı'de herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Geçen on yılı aşan sürede birçok problemle uğraşmış sıkıntılı anlar yaşamış olan Pervane, Memlûklular Sultanı Baybars'la olan ilişkileri neticesinde Abaka Han tarafından Afadağ'da 1 Rabîulevvel 676 (2 Ağustos 1277) tarihinde öldürüldü.⁷⁹

Türkiye Selçuklularını veziri Pervane Muinüddin Süleyman 1266 yılında Trabzon Rum Devleti'nin elinden Sinop'u zapt ve kuvveti nüfuzu sayesinde kendi üzerine temlik ettirmeye muvaffak olmuştur. Pervane, oğlu Muinüddin Mehmed'i naibi olarak Sinop'u idareye göndermiştir. İlhanlı Sultanı Abaka Han (1264-1282) 2 Ağustos 1277'de Süleyman Pervane'yi öldürtmesi üzerine oğlu Mehmed saltanatını ilân etmiş ve Pervâneoğulları Beyliği'ni kurmuştur. Mehmed Bey Moğollar ile iyi geçinmekte ve onların verdiği devlet işlerinde de vazife görmekteydi⁸⁰. Nitekim Moğol kumandanlarından Tayci (Tayşi) oğlu Baltu tarafından çıkartılan isyanının bastırılmasından sonra (1296), Türkiye dört malî bölgeye ayrıldı ve Muinüddin Mehmed Bey bu bölgelerden birinin başına getirildi. O, bu görevi sırasında halkı ağır vergiler ile ezmiş, hatta geçmiş ve gelecek yılların vergilerini toplayacak kadar halka zalimane bir şekilde davranmıştı. Mehmed Bey Moğollara karşı bir hareketin

⁷⁵ Marie Nystazopoulou, "La Dernière Reconquête de Sinope Par Les Grecs de Trebizonde (1254-1265)", *Revue Des Etudes Byzantines* XXII (Paris 1964), s. 241.

⁷⁶ Nejat Kaymaz, *Pervâne Mu'inü'd-Dîn Süleyman*, Ankara 1970, s. 24-27.

⁷⁷ Ahmet Tevhid, "Sinop'ta Pervane Zâdeler", *TOEM*, 1/4 (1327), 253-257, s. 257.

⁷⁸ Naib: Vekil, birinin yerine geçen, vekil bırakılan

⁷⁹ Merçil, s. 313.

⁸⁰ Yınanç, s. 101.

hazırlıkları içinde iken hastalanarak öldü (1297). Bundan sonra Pervâne'nin öteki oğlu Ali'nin oğlu Mühezzibüddin Mesud'u Sinop hâkimi olarak bilinmektedir. Mesud Bey, beyliğinin hudutlarını genişleterek Bafra ve Samsun'u ele geçirmiştir⁸¹. Bahsi geçen dönemde Sinop'ta bir Ceneviz kolonisi yerleşmiştir. Bu sebepten alışveriş bahanesiyle şehre giren bir Frenk donanmasının askerleri ani bir hücumla Mesud Bey'i esir aldılar ve Kefe'ye götürdüler. Mesud Bey çok ağır bir kurtuluş akçesi ödemek suretiyle kurtulmaya ve ülkesine dönmeye muvaffak oldu (1298). Onun 1299'dan sonra İlhanlılar ile münasebetlerinin düzeldiği anlaşılıyor. Mesud Bey'in ölümünden sonra (1301), yerine oğlu Gazi Çelebi Sinop Bey'i oldu⁸².

Gazi Çelebi donanmasıyla başarılı savaşlar yaptı, önce Trabzon Rum İmparatorluğu ile anlaşarak 1313 yılında Kırım sahillerine ve Kefe'ye bir sefer yaptı. Kefe yakınında bir Ceneviz donanmasını ağır bir yenilgiye uğrattı. 1319 yılında ise bu kez Trabzon'a karşı hücumla geçti. Sinop'a girmek isteyen Cenevizliler onun kuvvetleri karşısında perişan oldular (1322). Gazi Çelebi erkek evladı olmadığı için son yularında Candaroğlu Süleyman Paşa'nın hâkimiyetini tanıdı. O, 1322 yılında attan düşerek öldü ve Pervaneoğulları Beyliği, Candaroğulları topraklarına katıldı⁸³.

Pervaneoğullarının son hükümdarı olan Gazi Çelebi'nin 1322 yılında ölümünün hemen ardından Sinop 1461 yılına değin Candaroğulları Beyliği hakimiyetine girmiştir.⁸⁴ Candaroğulları Beyliği Anadolu'nun Türkleşme sürecinde Selçuklar tarafından Ankara – Kastamonu yöresine yerleştirilen Oğuzların Alayund kabilesine mensup Türklerden oluşmaktaydı Candaroğlu beyleri Sinop şehrini gerek ilmi gerekse de sosyal çeşitli eserler ile imar etmişler bu kapsamda medrese, cami ve kervansaraylar yaptırmışlardır. Ayrıca Candaroğulları döneminde deniz ticaretine gereken önem verilmiş olup tersanelerde gemi inşasına devam edilmiştir.⁸⁵

⁸¹ Faruk Sümer, "Çepniler", *DİA*, 8, İstanbul 1993, s. 591.

⁸² Alptekin, s. 255.

⁸³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara 1969, s. 99.

⁸⁴ Elizabeth Zachariadou, "Gazi Çelebi of Sinope", *Oriente e Occidente tra Medioevo ed Eta Moderna*, Ed: L. Balletto, Studi in Onore di Geo Pitarino, Geneva 1997, s. 1275.

⁸⁵ Alptekin, s. 240.

İKİNCİ BÖLÜM

CANDAROĞULLARI BEYLİĞİ DÖNEMİNDE SİNOP

2.1. CANDAROĞULLARI BEYLİĞİ'NİN MENŞEİ

1243 Köseadağ Savaşı sonrasında dağılma sürecine giren Anadolu Selçuklu Devleti toprakları üzerinde yeni bir hâkimiyet mücadelesi başlamıştır. Candaroğulları Beyliği bahsi geçen bu dönemde Kastamonu, Sinop ve çevresinde kurulan Türk Beyliğidir.⁸⁶

Beylik ismini kurucusu Şemseddin Yaman Candar'dan almış olup beyliğin isminde ilerleyen dönemlerde değişiklik olmuştur.⁸⁷ Bu kapsamda Candaroğulları Beyliği'nin sekizinci hükümdarı İsfendiyar Bey döneminde Beyliğin ismi "İsfendiyaroğulları" şeklinde iken yine beyliğin son hükümdarı olan Kızıl Ahmet Paşa döneminde ise "Kızıl Ahmetliler" olarak anılmıştır.⁸⁸

Kelime manası olarak ele alındığında "candar" kelimesi Farsça'da (Can) silah ve dar kelimelerine karşılık gelirken bu terimle Karahanlılar, Gazneliler, Selçuklu, Harzemşahlar, Eyyubiler ve Memluklar gibi Türk İslam devletlerinin saray teşkilatında sıklıkla karşılaşılmaktadır. Saray teşkilatı içerisinde "candarlar" geniş yetkiler ile donatılmışlardır.⁸⁹ Mısır kölemenleri ile Kuzey Afrika'da ise "candar" sultan muhafızlarına verilen isim olarak nitelendirilmektedir.⁹⁰

⁸⁶ Komisyon, *Doğuştan Günümüze İslam Tarihi*, İstanbul 1992, s. 550.

⁸⁷ Mehmet Açıkgözoğlu, *İslam Devletleri Tarihi*, İstanbul 1977, s. 184.

⁸⁸ Mümtaz Talat Yaman, *Kastamonu Tarihi*, I, Kastamonu 1935, s. 96.

⁸⁹ Aydın Taneri, "Candar" *DİA*, VII, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1993, s.145.

⁹⁰ Yaman, s. 96.

Anadolu Selçuklu Devleti ordusunda II. Alâeddin Keykubad'ın tahta çıktığı dönemde ise yüz yirmi kadar “candar” denilen muhafız birliği mevcuttu.⁹¹ Bu kapsamda kaynaklarda candarlık vasfından dolayı Şemseddin Yaman'ın Selçuklu sarayına mensup ümeradan biri olduğu bilgisi yer almaktadır.⁹² Claude Cahen'e göre ise beyliğin kurucu ailesinin kökeni Kastamonu'nun batısındaki Eflani'de yerleşen bir candara dayanmaktadır.⁹³

Candaroğulları Beyliği'nin kurucusu olan Şemseddin Yaman Candar'ın hangi aileye mensup olduğu hususunda kaynaklarda netlik bulunmamaktadır.⁹⁴ Ancak Şemseddin Yaman Candar'ın ailesinin Osmanlı hanedanı gibi Oğuzların Kayı boyuna tabi oldukları görüşü oldukça güçlüdür.⁹⁵ Bu kapsamda Zuhuri Danışman eserinde Candaroğullarının Oğuzların Kayı boyunda olduğunu vurgulamaktadır.⁹⁶ Kaynaklarda ayrıca Candaroğulları ailesinin Oğuzların Alayurd'lu kabilesine mensup olduğu görüşüne de yer verilmektedir. Bu bağlamda özellikle XVI. yüzyılda Alayurdlu kabilesine bağlı bir oymağın Kastamonu havalisinde bulunduğu bilgisi kaynaklarda zikredilen başka bir husustur.⁹⁷

Peçevi tarihinde ise Candaroğulları hükümdarı Kızıl Ahmet Bey'in torunu Şemsi Paşa'dan bahis olunurken Candaroğullarının soyunun Halid İbn-i Velid'e dayandığı rivayet edilmiştir.⁹⁸ Ancak Candaroğullarının Halid b. Velid soyuna dayandığı iddiasına ilişkin Peçevi Tarihi dışında somut bir delil yoktur.⁹⁹

Claude Cahen'e göre 1243 Köseadağ Savaşı sonrasında dağılma sürecine giren Anadolu Selçuklu Devleti'nin topraklarının Türkmen ailelerine ayrıcalık tanınarak buraya özerk bir güç olarak yerleşmesine izin verdiği fikrinin güç kazandığı bahsi geçen

⁹¹ Taneri, s.145.

⁹² Yaman, s. 96.

⁹³ Cahen, s. 303.

⁹⁴ Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar, Çobanoğlu Beyliği, Candaroğlu Beyliği Masalikü'l Ebsar'a göre Anadolu Beylikleri*, Ankara 1991, s.54.

⁹⁵ Yılmaz Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi II*, İstanbul 1977, s.38.

⁹⁶ Zuhuri Danışman, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, I, İstanbul 1964. s.222.

⁹⁷ Yaşar Yücel, “Kastamonu'nun ilk Fethine Kadar Osmanlı-Candar Münasebetleri (1362-1392)”, *AÜDTCF. Tarih Araştırmaları Dergisi I*, Ankara 1963, s. 54.

⁹⁸ Peçevi İbrahim Efendi, *Peçevi Tarihi*, (Çev.: Bekir Baykal), II, Ankara, 1992, s.8,9.

⁹⁹ Mehmet Behçet, *Kastamonu Eski Eserleri*, Kastamonu1998, s.19.

bu Türkmen ailelerinden birinin Kastamonu-Sinop bölgesinde hakim olan Candaroğulları olduğu görüşü ağır basmaktadır.¹⁰⁰

Candaroğulları Beyliği'nin bayrağı üzerinde bulunan altı köşeli yıldız motifinin Mühr-i Süleyman Motifi olduğu ve tanrıyı (yaratıcıyı) simgelediği için Türk- İslam devletlerinde mimari eserler başta olmak üzere sanatsal anlamda sık sık kullanıldığı bilinmektedir.¹⁰¹

2.2. CANDAROĞULLARI BEYLİĞİ'NİN HÂKİMİYET ALANI

Candaroğulları Beyliği'nin hâkimiyet alanı incelendiğinde geniş bir coğrafya ile karşılaşılmaktadır. Bu kapsamda beyliğin sınırları ve hâkim olduğu bölge ifade edilecek olursa başta başşehir Kastamonu olmak üzere bugünkü sınırları dâhilinde Sinop, Samsun, Çankırı, Zonguldak illerinin yanı sıra Çorum ilinin Kızılırmak'ın batısında kalan bölgesi olarak tanımlanmaktadır.¹⁰²

Candaroğulları Beyliği'ne ait topraklar Osmanlı Devleti'nin siyasi ve askeri gücünün artması sonucunda giderek daralmaya başlamıştır. Beyliğin sınırları en geniş olduğu dönemde 50.000 km² bulmasına karşın beylik bu sınırları kısa süre muhafaza edebilmiştir.¹⁰³

Candaroğulları Beyliği'nin sınır komşuları incelendiğinde kuzeyinde Karadeniz ile çevrili olduğu güney ve doğu sınırında ise Eretna Devleti'nin yer aldığı görülmektedir. Her ne kadar beyliğin kurulmuş olduğu dönemde kuzeydoğu sınırında Sinop Beyliği bulunmasına karşın bu beylik kısa sürede ilhak edilerek Candaroğulları topraklarına katılması sonucunda Candaroğullarının Sinop hâkimiyeti başlamıştır. Beyliğin doğu sınırında Tacettinoğulları Beyliği yer almaktaydı. Beyliğin batı sınırında ise Anadolu siyasi birliğini yeniden tahsis etmek için mücadele eden Osmanlıların yanı sıra Bizans İmparatorluğu yer almaktaydı. Son olarak beyliğin güney sınırında Ahi Cumhuriyeti yer almaktaydı.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Cahen, s.55.

¹⁰¹ Zeki Kuşoğlu, "Türk Sanatında Mühr-i Süleyman", *İLGİ*, (61), İstanbul 1990, s. 32.

¹⁰² Açıkgözoğlu, s.184.

¹⁰³ Öztuna, s.38.

¹⁰⁴ Mehmet Neşri, *Neşri Tarihi I*, (Çev.: Mehmet Altay Köymen), Ankara 1983, s.152,153.

2.2.1. Candaroğulları İdaresinde Sinop

Kaynaklarda yer alan Candaroğulları Beyliği'nin ne zaman kurulduğuna ilişkin bilgiler netlik arz etmemekle birlikte bir takım rivayetler üzerinden beyliğin kuruluşuna dair bilgiler aktarılmıştır. Kaynaklarda beyliğin kurucusu Şemseddin Yaman Candar olarak rivayet edilmektedir. Türkiye Selçuklu sultanı II. Gıyaseddin Mesud'un ilk saltanat dönemi olan 1284-1296 yılları arasında kardeşi Kılıçarslan Çobanoğullarından Muzaferreddin Yavlak Arslan'ın yardımı ile abisi ile saltanat mücadelesine girişmiş ve abisi II. Gıyaseddin Mesud'u yenilgiye uğratmıştır. Ancak Giray komutasındaki Moğol kuvvetleri Sultan Mesud'u kurtarmıştır. Yapılan savaşta Kılıç Arslan ve Muzaferreddin Yavlak Arslan öldürülmüştür. Tüm bu gelişmeler dahilinde Sultan Mesud'un kurtarılmasında etkili olan Şemseddin Yaman Candar'a Kastamonu yöresi verilmiştir.¹⁰⁵

Candaroğulları Beyliği Pervaneoğullarının son hükümdarı olan Gazi Çelebi'nin 1322 yılında ölümü üzerine Sinop şehrini ele geçirerek uzun yıllar bölgeye hâkim olmuşlardır.¹⁰⁶ Öncesinde de belirtildiği üzere Candaroğulları Anadolu'nun Türkleşme sürecinde Selçuklular tarafından Ankara – Kastamonu arasında kalan bölgeye yerleştirilmiş olan Oğuzların Alayund kabilesine tabi Türkmenlerden oluşmaktaydı.¹⁰⁷

2.2.1.1. Süleyman Paşa Dönemi (1309-1341)

Candaroğulları Beyliği'nin kurucusu olan Şemseddin Yaman Candar'ın ölümü üzerine beyliğin başına Şemseddin Yaman Candar'ın oğlu Süleyman Paşa geçmiştir.¹⁰⁸ Süleyman Paşa'nın beyliğin başına ne zaman geçtiği konusunda kaynaklarda netlik olmamasına karşın 1309 yılında olduğu tahmin edilmektedir. Kastamonu eski hanedanı Muzafferredin Yavlak Arslan'ın oğlu Hüsameddin Mahmud Bey Şemseddin Yaman Candar'ın ölümünü fırsat bilerek Kastamonu'ya saldırmış ve bölgeyi ele geçirmiştir.¹⁰⁹

Süleyman Paşa'nın babasının ölümü üzerine beyliğin başına geçtiği dönemde merkez Eflani ve çevresiydi. Süleyman Paşa Kastamonu eski hanedanı Muzafferredin

¹⁰⁵ Yücel, s. 53; Ahmet Tevhid, “Kastamonu ve Sinop'ta İsfendiyar Oğulları Veyahut Kızıl Ahmediler”, TOEM, (6), İstanbul, 1326, s. 361.

¹⁰⁶ Yücel, s. 55.

¹⁰⁷ Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi II-III*, İstanbul 1928 s. 432.

¹⁰⁸ Uzunçarşılı, s. 122; Yücel, s. 57.

¹⁰⁹ Uzunçarşılı, s. 121.

Yavlak Arslan'ın oğlu Hüsameddin Mahmud Bey'in eline geçen Kastamonu üzerine bir sefer düzenleyerek şehri ele geçirmiş ve beyliğin merkezini buraya taşımıştır. Süleyman Paşa Pervaneoğullarının son hükümdarı olan Gazi Çelebi'nin 1322 yılında ölümü üzerine Sinop'u ele geçirerek şehri Candaroğulları Beyliği için önemli bir ticari ve askeri üst haline getirmiştir.¹¹⁰

Süleyman Paşa beyliğin başına geçmesinden kısa bir süre sonra Orta Asya'dan beri süre gelen önemli bir devlet geleneği gereği beyliği ikiye bölmüş Sinop ve çevresinin idaresini oğlu İbrahim Bey'e bırakırken diğer oğlu Ali Bey'e ise Safranbolu ve çevresinin yönetimi bırakmıştır.¹¹¹

Süleyman Paşa döneminde yaşanan gelişmelere değinildiğinde basılan para dışında önemli bir olay göze çarpmamaktadır. Bahsi geçen bu para bastırma olayı Ebu Said Bahadır Han'ın ölümünden sonra (1335-1136) Sinop'ta Süleyman Paşa'nın "Sultanü'l- a'zam" ünvanı ile para bastırması ile cereyan etmiştir.¹¹² Bununla birlikte Sinop'ta Süleyman Paşa adına yaptırılmış ve günümüze ulaşan mimari bir yapıya rastlanılmamıştır. Bahsi geçen bu durumun sebebi kaynaklarda Süleyman Paşa'nın Sinop'un yönetimini oğlu İbrahim Bey'e bıraktıktan sonra şehre bir daha gelmediği şeklinde izah edilmektedir.¹¹³

Süleyman Paşa'nın ölüm tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte kaynaklara göre 1341 tarihinden önce vefat ettiği bilgisi kesindir. Süleyman Paşa'nın 1341 yılı öncesinde vefat ettiğinin kanıtı olarak İbrahim Bey cami inşa kitabesinde beyliğin hükümdarının İbrahim Bey olduğu bilgisine yer verilmiş olması gösterilmektedir.¹¹⁴

2.2.1. 2. İbrahim Bey Dönemi (1341-?)

Öncesinde de belirtildiği üzere İbrahim Bey'in Candaroğulları Beyliği'nin başına ne zaman geçtiği netlik arz etmemekle birlikte Sinop'ta inşa edilen caminin kitabesinde yer alan 1341 tarihinden yola çıkarak 1340 yılında beyliğin başına geçmiş olduğu

¹¹⁰ Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, Enderun Kitapevi, İstanbul 1981, s. 317.

¹¹¹ İbn Battuta, *Büyük Dünya Seyahatnamesi*, (Çev.: Muhammet Şerif Pasa), Yenişafak Kültür Yayınları Serisi, İstanbul 2006, s. 233.

¹¹² Tevhid, s. 384.

¹¹³ Uzunçarşılı, s. 122.

¹¹⁴ Hüseyin Hilmi, *Sinop Kitabeleri*, Sinop, (1339-1341), s. 12.

görüşü ağır basmaktadır.¹¹⁵ Bu kapsam da ayrıca Mesâlikü'l-Ebsâr'da el-Ömeri tarafından I. İbrahim Bey'in babası Süleyman Paşa ile mücadele ederek beyliğin başına geçtiği bilgisinin aktarılmasının yanı sıra mücadelenin gerekçesi ifade edilmemiştir.¹¹⁶ Mesâlikü'l-Ebsâr'da el-Ömeri ayrıca İbrahim Bey'in Sinop şehri için kendi adına birde vali atadığından bahseder.¹¹⁷

Kaynaklarda I. İbrahim Bey dönemine ilişkin çok fazla bilgi olmamasına karşın İbrahim Bey'in Sinop'ta Cenevizlilere karşı yürütmüş olduğu mücadele aktarılmaktadır. Cenevizliler Pervaneoğulları Beyliği'nin son hükümdarı olan Gazi Çelebi'nin döneminde olduğu üzere İbrahim Bey döneminde de sıklıkla Sinop açıklarında taarruzlara maruz kalmışlardır. 1341 yılında Candaroğullarına ait on iki gemilik bir donanama ile ittifak halindeki Venedik-Ceneviz filosuyla arasında önemli bir savaş cereyan etmiş savaş sonrasında çok sayıda Venedik-Ceneviz gemisi esir alınmıştır.¹¹⁸ Savaş sonrası ağır yenilgi alan Ceneviz Amirali Simon de Quarto Candaroğullarından intikam almak adına Kırım'a geçerek buradan temin ettiği ağır silahlar ile donatılmış yirmi gemi ile tekrar Sinop'a saldırmışsa da bir başarı elde edememiştir. Yaşanan tüm bu gelişmeler Candaroğullarına ait donanmanın gücünü ispatlar niteliktedir.¹¹⁹

Mesâlikü'l-Ebsâr adlı eserinde el Ömer, İbrahim Bey'in hâkimiyet alının çok geniş olduğunu ve idaresinde yaklaşık kırk şehir bulunduğunu bunun yanı sıra Mısır sultanı ile aralarında bir samimiyetin söz konusu olduğu hatta mektuplaştıkları bilgisine yer vermiştir.¹²⁰

Kaynaklarda Candaroğlu Beyliği hükümdarı I. İbrahim Bey'in ne zaman öldüğüne ilişkin kesin bir bilgi mevcut olmayıp mezarının ise Sinop'ta bulunan İsfendiyaroğulları türbesinde olduğu tahmin edilmektedir.¹²¹

¹¹⁵ Uzunçarşılı, s. 124.

¹¹⁶ Uzunçarşılı, s. 123.

¹¹⁷ Yücel, s. 196.

¹¹⁸ W. Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, (Çev.: Enver Ziya Karal), TTK Yayınları, Ankara 2000, s. 615.

¹¹⁹ Şerafettin Turan, "Karadeniz Ticaretinde Anadolu Şehirlerinin Yeri" *I. Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri*, (13-17 Ekim 1986- Samsun), Samsun 1988, s. 342.

¹²⁰ Yücel, s. 196.

¹²¹ Uzunçarşılı, s. 124.

2.2.1.3. Adil Bey Dönemi (1345-1361)

I. İbrahim Bey'in ölümü üzerine Beyliğin başına kimin geçtiği hususu netlik arz etmemektedir. Bu kapsamda Candaroğulları Beyliği konusunda araştırmalarda bulunan Yaşar Yücel eserinde İbrahim Bey öldükten sonra Beyliğin başına Yakup Bey isminde bir zatın geçtiği bilgisini aktarmasına karşın bilginin doğruluğu kesin değildir. Yaşar Yücel'in bu kaniya varmasının sebebi ise Candaroğlu İsmail Bey'in fıkha dair telif etmiş olduğu "Hulviyat-ı Sultani" mukaddimesinde verilen şeceredir. Ancak öncesinde belirtildiği üzere Yakup Bey'in hükümdarlık yapmış olduğu bilgisi hususunda bu şecere tek başına yeterli değildir.¹²²

Adil Bey İbrahim Bey'in amcası Yakup Bey'in oğludur. Adil Bey'in ne zaman Candaroğulları Beyliği'nin başına geçtiği konusu irdelendiğinde 1345-1346 yılında Adil Bey adına basılmış para bu tarihte Adil Bey'in Candaroğulları Beyliği'nin başına geçtiğini ispatlar niteliktedir.¹²³

Adil Bey dönemi Sinop tarihi açısından oldukça önemli bir döneme karşılık gelmektedir. Bu dönemde şehir önemli gelişmelere sahne olmuş Pervaneoğulları Beyliği'nden beri süre gelen Venedik ve Ceneviz kolonilerine karşı mücadele Adil Bey döneminde farklı bir boyut kazanarak ikili ilişkiler haline dönüşmüştür. W. Heyd'in eserinde aktardığı bilgiye göre Cenevizliler 1351 tarihinde bir koloni kurmuş olup bu bilgi 1351 tarihli Laurantiona haritası ile örtüşmektedir.¹²⁴ Bahsi geçen dönemde ayrıca Venediklilerinde Sinop yöresinde etkin oldukları ve bu dönemde şehirde müşavir ve on iki azadan oluşan bir meclis ile bir konsolos tarafından yönetildikleri bilinmektedir.¹²⁵

Venedik ticaret kolonisinin Adil Bey döneminde şehirde bulunduğu bilgisi kesindir. Venediklere ait meclis üyeleri Sinop'ta bulunan St. Marie kilisesinde yaptıkları bir toplantı esnasında Adil Bey'e verilecek hediyein belirlenmesi hususunda görüşlerini belirtmişler ve hediyein takdimi içinde Guglielmo de Scarpanto adında bir elçi görevlendirilmişlerdir.¹²⁶

¹²² Yücel, s. 67.

¹²³ İsmail Galip, *Takvim-i Meskukât-ı Selçukiyye*, İstanbul 1309, s.120.

¹²⁴ Turan, s. 65.

¹²⁵ Yücel, s. 196

¹²⁶ Heyd , s. 616.

Adil Bey döneminde Sinop şehrinin İlhanlı teşkilatına dâhil olduğu bilinmektedir. Candaroğulları Beyliği ve Sinop'un iktisadi yapısının aydınlatılması açısından ehemmiyet arz eden Mazenderan'lı Abdullah'ın Risâle-i Felekiyye adlı eserinde şehrin 1349-1350 yıllarına ait bütçe defterinde İlhanlılara vergi verildiği bu verginin ise Hoca Necmeddin Cüveyni tarafından toplandığı aktarılmaktadır.¹²⁷ Ancak bu bilgi sadece Mazenderan'lı Abdullah'ın Risâle-i Felekiyye adlı eserinde yer almakla birlikte Adil Bey döneminde basılmış olan paralar dâhil bahsi geçen bu durumu ispatlar nitelikte değildir.

Kaynaklarda Adil Bey'in ölüm tarihine ilişkin yer alan bilgiler kesin olmamakla birlikte 1366 yılından önce vefat ettiği bilinmektedir. Bahsi geçen bu bilgiyi Adil Bey'in oğlu Mehmet Bey'in Kastamonu'da 1366 yılında inşa ettirmiş olduğu caminin kitabesi doğrular nitelikte olup kitabede Adil Bey'den merhum diye bahsedilmiştir.¹²⁸ Adil Bey'in ölümüne ilişkin başka bir rivayet ise bir savaş esnasında şehit düştüğü yönündedir. Adil Bey'in mezarı Kastamonu'nun güneyinde Kozyaka kasabesindeki Boyacı Hafizoğlu divanındaki camiinin yanında yer almaktadır.¹²⁹ Adil Bey dönemine ilişkin Sinop'ta her hangi bir mimari eser yer almamaktadır.

2.2.1.4. Celalüddin (Kötürüm) Bayezid Dönemi (1361-1385)

Adil Bey'in ölümü üzerine Candaroğlu Beyliği'nin başına oğlu Celâlüddin Bayezid geçmiştir.¹³⁰ Osmanlı vakayinamelerinde "Kötürüm" olarak ifade edilen¹³¹ Bayezid Bey sıklıkla "Celalüddin" unvanını da kullanmıştır. Celâlüddin Bayezid 1361 yılında Beyliğin başına geçmiştir.¹³²

Celâlüddin Bayezid 1362'de Karadeniz'de Cenevizliler ile mücadeleye girişmiş ve bu mücadele sonucunda Cenevizliler ağır bir yenilgiye uğratılmıştır. Karadeniz'de özellikle Kefe Limanı'nda güçlenmeye çalışan Cenevizliler ciddi kayıplar vermiştir.¹³³ Bahsi geçen bu dönemde ayrıca Karadeniz'de etkin olan bir diğer güç olan

¹²⁷ Zeki Velidi Togan, "Moğollar Döneminde Anadolu'nun İktisadi Vaziyeti", *THTM*, I, İstanbul 1931, s. 32-33.

¹²⁸ Yaman, s. 118; Yücel, s. 69.

¹²⁹ Uzunçarşılı, s. 125.

¹³⁰ Yücel, s. 69.

¹³¹ Hoca Saadeddin Efendi, *Tacü't-Tevârih I*, İstanbul 1280, s. 315.

¹³² Gökoglu, s. 186; Yücel, s. 161; Hilmi, s. 20.

¹³³ Turan, s. 274; Yücel, s. 70.

Venediklilere karşıda bir mücadele içerisine girilmiştir.¹³⁴ Yaşanan bu gelişmeler karşısında gerek Venedikliler gerekse de Cenevizliler Candaroğulları Beyliği'ne karşın Bizans ile ittifak kurma çabası içerisine girseler de bu çaba karşılıksız kalmıştır.¹³⁵

Yaklaşık 20 yıla yakın bir süre Kastamonu emirliği yapan Celâlüddin Bayezid hayatının büyük bir kısmını Anadolu'da kurulan diğer Türk beylikleri ve Osmanlılar ile mücadele ile geçirmiştir. Celâlüddin Bayezid'in Kastamonu emirliği yaptığı dönemde Osmanlı Devleti'nin başında I. Murat bulunmaktaydı.¹³⁶ Ancak diğer Türk beylikleri ve Osmanlılar ile mucide halinde olan Celâlüddin Bayezid kısa süre içerisinde çağdaşı olan I. Murat'la ikili ilişkileri güçlendirerek samimi münasebetler kurmayı başarmıştır.¹³⁷ Osmanlılar ile olan iyi münasebetler zaman içerisinde ilerleyerek akrabalık derecesine kadar gelmiştir. Zira Kötürüm Bayezid Osmanlı hükümdarı Orhan Bey'in oğlu Şehzade Süleyman Paşa'nın kızı ile bir evlilik gerçekleştirmiş ve bu evlilikten İsfendiyar olmuştur.¹³⁸

Tüm bu samimi ve dostane ilişkiler kısa süre sonra yerini siyasi gerginliğe bırakmıştır. Celâlüddin Bayezid'in beyliğin yönetimini kardeşi İskender'e bırakacağı söylemi üzerine kardeşi İskender Bey'i öldüren Süleyman Şah Osmanlılara sığınmıştır.¹³⁹ Celâlüddin Bayezid bu olay karşısında kinine yenik düşerek kardeşi Süleyman Şah'ın çocuklarını ve olayla ilişkisi olduğundan şüphelendiği kızını ve torunlarını öldürtmüştür.¹⁴⁰ Tüm bu yaşanan gelişmeler sonucunda I. Murat Candaroğulları Beyliği'nin merkezi olan Kastamonu üzerine sefer düzenlenmesi talimatı vermiş Osmanlılar tarafından düzenlenen bu sefer sonucunda Celâlüddin Bayezid yenilgiye uğramıştır. Yaşana bu yenilgi sonrasında Celâlüddin Bayezid Kastamonu'yu Süleyman Bey'e bırakarak Sinop'a çekilmiştir. Bu olaylar neticesinde Süleyman Bey Kastamonu'da Candaroğulları Beyliği'nden bağımsız olarak Osmanlıya bağlı bir hükümet kurarken; Celâlüddin Bayezid'in oğlu İsfendiyar Bey babasının peşinden Amasya'dan Sinop'a geçmiştir.¹⁴¹ Tüm bu gelişmeler sonrasında

¹³⁴ Yücel, s. 71.

¹³⁵ Turan, s. 274-275.

¹³⁶ Yaman, s. 115.

¹³⁷ Yücel, s. 70.

¹³⁸ Uzunçarşılı, s. 84.

¹³⁹ A. D. Alderson, *Osmanlı Hanedanının Yapısı*, İz Yayınları, İstanbul 1988, s. 146.

¹⁴⁰ Aziz b. Erdesir-i Esterabadî, *Bezm ü Rezm*, (Çev.: Mürsel Öztürk), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s. 357.

¹⁴¹ Hüsameddin, s.129; Yücel, s. 73.

Candaroğulları Beyliği 1383 tarihinde ikiye bölünmüş ve beyliğin merkezi Sinop olmuştur.¹⁴²

Süleyman Bey'in Kastamonu'ya hâkim olmasından kısa bir süre sonra Osmanlı hükümdarı I. Murat Kastamonu'ya gelerek şehri zapt etmiş ve Süleyman Bey'i tutuklamıştır. Ancak yaşanan bu gelişmeler neticesinde Kastamonu halkı tedirgin olmuş ve Süleyman Bey'in tutuklanmasına tepki göstermiştir.¹⁴³ Halkın tepki göstermesi üzerine I. Murat Kastamonu'dan çekilmiş bu olay üzerine Celâlüddin Bayezid durumu fırsat bilerek Kastamonu'yu yeniden ele geçirmiştir. Ancak bu durum Süleyman Bey'in Osmanlı Devleti'ne tekrar sığınması ile kısa sürmüş ve Süleyman Bey yeniden Osmanlıların desteğini alarak babasına karşı galip gelmiş ve şehre hâkim olmuştur. Yaşanan bu gelişme ile Celâlüddin Bayezid'in yeniden Sinop'a çekilmesi sonucunda beylik 1384 tarihinde kesin olarak ikiye bölünmüştür.¹⁴⁴

Celâlüddin Bayezid yaşadığı dönemde Sinop şehir merkezinde bulunan Alaüddin Camii'nin tamirini gerçekleştirmekle birlikte Kadı Mescidi adı verilen ancak günümüze ulaşmayan birde mescit inşa ettirmiştir.¹⁴⁵ Celâlüddin Bayezid 1385 yılında Sinop'a çekilmesinden kısa bir zaman sonra vefat etmiştir. Celâlüddin Bayezid kabri şehir merkezinde bulunan İsfendiyaroğulları türbesindedir.¹⁴⁶

2.2.1.5. II. Süleyman Paşa Dönemi (1385-1392)

II. Süleyman Paşa dönemine tekabül eden 26 Nisan 1392 tarihli bir Venedik vesikasına göre II. Süleyman Paşa'nın sefer hazırlığı içerisinde olan Osmanlı Devleti'ne takviye kuvvet sağlandığı bilgisi yer almakla birlikte kayda değer başka bir gelişmeden bahsedilmemektedir.¹⁴⁷

¹⁴² Hüsameddin, s. 129; Yücel, s. 73.

¹⁴³ Bezm, s. 357-58.

¹⁴⁴ Uzunçarsılı, *Osmanlı Tarihi I*, s. 84.

¹⁴⁵ Uzunçarsılı, s. 84-85.

¹⁴⁶ Yücel, s. 74.

¹⁴⁷ Yaman, s. 116.

2.2.1.6. İsfendiyar Bey Dönemi (1392-1439)

Celâlüddin Bayezid'in ölümü üzerine yerine geçen oğlu İsfendiyar Bey kardeşi II. Süleyman Paşa'nın, Yıldırım Bayezid tarafından Kastamonu topraklarının Osmanlı Devleti sınırlarına dahi edildiği süreçte öldürmesi üzerine Sinop'u müstakil olarak yönetmeye devam etmiştir.¹⁴⁸

İsfendiyar Bey Yıldırım Bayezid'in kardeşi II. Süleyman Paşa'yı öldürüp Kastamonu'yu Osmanlı topraklarına dâhil etmesi üzerine paniğe kapılarak Bayezid'in Sinop üzerine sefer düzenleyeceği endişesine düşmüştür. Bunun üzerine İsfendiyar Bey bir elçi göndererek şehrin kendisinde kalması koşulu ile Osmanlı Devleti'ne tabi olacağını Yıldırım Bayezid'e iletmiş Bayezid ise İsfendiyar Bey'in teklisini kabul etmiştir. 1395 yılında yapılan anlaşma neticesinde Osmanlı Devleti ile Candaroğulları Beyliği arasında Kıvrımbel mevki sınır olarak kabul edilmiştir.¹⁴⁹ Anlaşmanın yapılmış olduğu dönemde Yıldırım Bayezid'den kaçarak Candaroğulları Beyliği'ne sığınan Aydınoğulları Saruhanoğulları beyleri Osmanlı- Candaroğulları yakınlaşmasından endişe duyarak Sinop'tan ayrılmış ve Timur'a sığınmışlardır.¹⁵⁰

Ancak İsfendiyar Bey kısa süre sonra anlaşma şartlarına aykırı davranmaya başlamıştır. Yıldırım Bayezid'in Kadı Burhaneddin üzerine gönderdiği öncü birliklerinin Kadı Burhaneddin tarafından yenilgiye uğratılmasından sonra ise İsfendiyar Bey anlaşma hükümlerini yok saymıştır.¹⁵¹ Ayrıca bu dönemde Yıldırım Bayezid'in Rovina Savaşı¹⁵² sonrasında Sinop'u kuşatmış olmasına rağmen almadığı bilinmektedir (1395).¹⁵³ Bu durumun sebebi ise Yıldırım Bayezid'in Kadı Burhaneddin'den çekindiği şeklinde ifade edilmektedir.¹⁵⁴

¹⁴⁸ Yaşar Yücel, "Kastamonu'nun İlk Fethine Kadar Osmanlı-Candar Münasebetleri (1362-1392)", *AÜDTCF Tarih araştırmaları Dergisi I*, Ankara 1963, s. 135-136.

¹⁴⁹ Hüseyin N. Atsız, *Asık Paşaoğlu Tarihi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1992. s. 64-65; Mehmet Neşri, *Neşri Tarihi*, (Çev.: Mehmet Altay Köymen), I-II, Ankara 1983.s. 323; Oruç Bey, *Oruç Bey Tarihi*, (Çev.: Nihal Atsız), Tercüman Yayınları, İstanbul 2016, s. 56.

¹⁵⁰ Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't-tevârih I*, s. 208.

¹⁵¹ Esterabadi, s. 380-81.

¹⁵² Rovine Muharebesi: 17 Mayıs 1395 tarihinde Eflak Voyvoda'sı Mircea Bătrân ve I. Bayezid komutasındaki Osmanlı ordusu arasında geçen savaştır. Savaşı Osmanlı akını olarak nitelemek mümkündür. Osmanlı ordusu sayıca az olan bir Eflak ordusu ile karşı karşıya gelmiştir. Efsaneye göre, savaş arifesinde Voyvoda I. Mircae barış elçisi kılığında gelmiş, I. Bayezid ile görüşmüş ve onun geri dönmesini telkin etmiş, ancak yine de savaş gerçekleşmiştir.

¹⁵³ Oruç Bey, s. 32'den nakleden. Yücel, s. 86.

¹⁵⁴ Hasan Keles, Cevdet Yakupoğlu, "Ankara Savaşına Kadar Osmanlı-Candaroğulları Münasebetleri", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13, (1), Mart 2005, s. 213.

1398 yılında Kadı Burhaneddin'in Akkoyunlu aşireti reisi Kara Yülük Osman Bey tarafından öldürülmesi üzerine Yıldırım Bayezid Anadolu siyasi birliğini sağlamak için yeniden hareket geçmiştir.¹⁵⁵ Bu kapsamda Bayezid'in Amasya ve Sivas'ı almasına müteakip İsfendiyar Bey, Sinop şehrinin Bayezid tarafından alınacağı endişesine kapılarak Timur'a sığınmıştır.¹⁵⁶ 1402 yılında vuku bulan Ankara Savaşı neticesinde Yıldırım Bayezid'in Timur kuvvetlerine karşı mağlup olması üzerine Osmanlı'nın elinde bulunan Kastamonu Çankırı, Kalecik, Tosya ve çevresinin yönetimi Timur tarafından Candaroğulları Beyliği'ne bırakılmıştır.¹⁵⁷

On yılı aşkın süredir beyliğin merkezi olma özelliğine sahip Sinop Ankara Savaşı'ndan sonra İsfendiyar Bey idaresinde olmasına karşın Timur'a bağlı bir şehir haline gelmiştir. İsfendiyar Bey Timur adına para bastırması ve beyliğin sınırları içerisinde bu para kullanılmıştır. Ayrıca kaynaklarda İsfendiyar Bey'in Timur'a vergi vermeyi kabul ettiği bilgisine yer verilmiştir. 1404 senesinin Nisan ayında Sinop'ta bulunan Seyyah Clavijo İsfendiyar Bey'in asker toplamak maksadıyla Kastamonu'ya gittiğini zikreder.¹⁵⁸ Seyyah Clavijo'nun aktarmış olduğu bilgi doğrultusunda Sinop şehrinin Candaroğulları Beyliği için tek merkez olma özelliğini kaybettiği görülmektedir.

Sinop Osmanlı Devleti döneminde yaşanan fetret devrine tanık olmuştur. İlk dönemler Çelebi Mehmet ve İsfendiyar Bey arasında bir sürtüşme olmasına karşın ilerleyen dönem de bu sürtüşme yerini ittifaka bırakmıştır. Çelebi Mehmet ile İsfendiyar Bey fetret devri çekişmesinde Süleyman Çelebi'ye karşı Musa Çelebi'yi desteklemişler ve bu kapsamda Musa Çelebi 1409 senesinde Sinop'tan gemi ile Kili Limanı'na geçmiştir.¹⁵⁹

Makrizî tarafından aktarılan ve Osmanlı kaynaklarda yer almayan bilgiye göre 1416 yılında Çelebi Mehmet tarafından Sinop kuşatılmıştır. Kuşatma sonrasında İsfendiyar Bey'in Çelebi Mehmet adına Sinop şehrinde hutbe okutulup sikke

¹⁵⁵ Mirza Bala, "Kadı Burhaneddin", *DİA*, VI, Eskişehir 1997, s. 48.

¹⁵⁶ Aşık Paşaoğlu Tarihi, s. 70.

¹⁵⁷ Osman F. Sağlam, "Şimdiye Kadar Bilinmeyen İslami İki Madalya ve Birkaç Sikke", *V. Türk Tarih Kongresi*, Ankara 1956, s. 206.

¹⁵⁸ Clavijo, s. 66-67.

¹⁵⁹ Dukas, *Bizans Tarihi*, (Çev.: Veli Mimaroglu), İstanbul 1956, s. 53.

bastırılacağını kabul etmesi neticesinde Çelebi Mehmet kuşatmayı kaldırmıştır.¹⁶⁰ Çelebi Mehmet'in 1421 senesinde ölümü üzerine Osmanlı tahtına geçen II. Murat döneminde İsfendiyar Bey her ne kadar Şehzade Mustafa olayından faydalanarak oğlu Kasım Bey'e öncesinde bırakmış olduğu toprakları almak istese de II. Murat ve Kasım Bey'in ittifakı ile karşılaşmıştır. Bu ittifak neticesinde oğluna karşı başarılı olamayacağını anlayan İsfendiyar Bey Sinop kalesine çekilmiştir.¹⁶¹ İsfendiyar Bey 1439 senesinde Sinop'ta vefat etmiştir. İsfendiyar Bey'in mezarı ise Sinop'ta bulunan Candaroğulları türbesindedir.¹⁶²

İsfendiyar Bey dönemi Candaroğullarının Sinop hâkimiyetinde en parlak dönemlerden biri olarak nitelendirilebilir. Bu dönemde Sinop iktisadi ve ticari açıdan oldukça güçlenmiştir. İsfendiyar Bey kendi döneminde ayrıca 1430 yılında şehir merkezinde bulunan Alaeddin Cami, 1434 yılında ise şehrin iç kalesini tamir ettirmiştir.¹⁶³

2.2.1.7. II. İbrahim Bey Dönemi (1439-1443)

İsfendiyar Bey'in vefatı sonrasında yerine oğlu İbrahim Bey bir diğer adıyla II. İbrahim geçmiştir. II. İbrahim Bey "Taceddin" unvanını kullanmıştır. II. İbrahim Bey'in bu unvanı kullanmış olduğunun kanıtı olarak Kastamonu'da bulunan külliyesine ait vakfiyesi gösterilebilir. Bahsi geçen bu vakfiyede II. İbrahim Bey'den "Taceddin" olarak bahsedilmiştir.¹⁶⁴

II. İbrahim Bey'in Candaroğulları Beyliği başında olduğu dönem dört yıl ile sınırlı olup bu döneme ilişkin kaynaklarda kısıtlı bilgi yer almaktadır. Kaynaklarda II. İbrahim Bey ile Osmanlı Devleti hükümdarı II. Murat arasında akrabalık bağının bulunduğu bilgisinin yanı sıra bu dönemde Candaroğulları ile Osmanlı Devleti arasında dostane ilişkilerin olduğu bilgisi aktarılmıştır.¹⁶⁵ Kastamonu'da yer alan Akteke İmarethanesi II. İbrahim Bey dönemine ait olup aynı zamanda II. İbrahim Bey adına basılmış olan bir

¹⁶⁰ el-Makrîzî Takıyyeddin Ahmed b. Ali, *Kitabü's-Sülûk li-Ma'rifet-Düveli'l-Mülûk*, IV/II, Matbaatü'd-Darü'l-Kütüb, Kahire 1972, s. 369.

¹⁶¹ Esterabadi, s. 139.

¹⁶² Uzunçarşılı, s. 133.

¹⁶³ Hilmi, s. 35.

¹⁶⁴ Yücel, s. 99.

¹⁶⁵ Yücel, s. 99.

de gümüş sikke bulunmaktadır.¹⁶⁶ II. İbrahim Bey 1443 yılında Sinop'ta vefat etmiştir.¹⁶⁷

2.2.1.8. İsmail Bey Dönemi (1443-1461)

II. İbrahim Bey'in vefatı üzerine Candaroğulları Beyliği'nin başına İbrahim Bey'in büyük oğlu Kemalüddin İsmail Bey geçmiştir. Kemalüddin İsmail Bey Beyliğinin ilk yıllarında siyasi çekişmelerle meşgul olmuştur. Zira bu dönem İsmail Bey'in en küçük kardeşi Kızıl Ahmet Bey abisinden tahtı alabilmek için Osmanlı Devleti'ne sığınmıştır. Ancak yaşanan bu gelişmeler doğrultusunda Osmanlı Devleti Kızıl Ahmet Bey'in beyliğin başına geçmesini onaylamamış ve Kızıl Ahmet Bey'i Bolu sancağına sancakbeyi olarak tayin etmiş¹⁶⁸ ise de Kızıl Ahmet Bey bu durumu kabullenemeyip Osmanlı-Candaroğulları münasebetini germek adına bir takım girişimlerde bulunmuştur.¹⁶⁹

İsmail Bey döneminde Venedik ve Cenevizlilerle yapılan mücadele dönemin önemli olayları arasında yer almaktadır. 1443 tarihli bir Venedik vesikasında yer alan bilgiye göre Trabzon'a seyahat eden bir Venedik gemisine Sinop açıklarında Candaroğulları tarafından el konulmuştur. Gemide hem Cenevizli hem de Venedikli tüccarların birlikte seyahat etmesine karşın Candaroğulları tarafından Cenevizli tüccarlara iyi muamele yapılırken Venedikli tüccarlara tam zıddı bir muamele yapılmış ve mallarına el konulmuştur. Yaşanan tüm bu gelişmeler üzerine Venedik senatosu, gemi ve Venedikli tüccarların mallarının iadesi adına İsmail Bey'e bir elçi göndermişlerdir. İki taraf arasında yapılan görüşmeler neticesinde İsmail Bey Venedik senatosunun isteklerini kısıtlı ölçüde kabul etmiştir.¹⁷⁰

İsmail Bey döneminde Osmanlı- Candaroğulları münasebeti beyliğin siyasi geleceği açısından son derece önemlidir. II. Murat döneminde Candaroğullarının bağılılık esasına dayalı yürütülen iyi ilişkiler II. Mehmet'in (Fatih) İstanbul'u fethi sonrasında farklılaşmıştır. Fatih tarafından bu dönemde imparatorluk prensibi haline gelen beyliklerin ilhakı hususu Candaroğulları ile Osmanlı Devleti'nin arasında

¹⁶⁶ Hilmi, s. 36.

¹⁶⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi I*, s. 86.

¹⁶⁸ İbn Kemal (Kemalpasazâde), *Tevârih-i Âl-i Osman, IV. Defter*, (Haz. Koji Mazawa), TTK Yayınları, Ankara 2000, s. 191.

¹⁶⁹ Hilmi, s. 37.

¹⁷⁰ Turan, s. 275.

gerginlik yaşanmasına neden olmuştur.¹⁷¹ Bu gergilin esas sebebi Candaroğullarının hâkim olduğu coğrafyanın stratejik önemi olmuştur. Sinop Limanı'nın önemli ticaret yolu olan "Bursa-Tebriz" kuzey ipek yolunun Candaroğulları denetiminde olması Osmanlı Devleti'nin ilgisini çekmiştir. Candaroğulları Beyliği'nin topraklarının cazip gelmesinin başka bir nedeni ise Osmanlı Devleti'nin Kuzey Anadolu'ya yapacakları seferler adına önem arz etmesiydi.¹⁷² Candaroğulları Beyliği'nin hâkim olduğu toprakların bahsi geçen coğrafi özelliklerinden dolayı Osmanlı Devleti tarafından Kastamonu ve Sinop yöresinin alınması kaçınılmaz olmuştur. Yaşanan tüm bu gelişmelerde ayrıca İsmail Bey'in kardeşi Kızıl Ahmet Bey'in etkisi aşikârdır.¹⁷³

Amasra'yı savaştan ele geçiren Fatih Sultan Mehmet Trabzon üzerine gerçekleştirilecek bir seferi bahane ederek Sinop'a donanma göndermek istemiştir. Yaşanan bu gelişmeler doğrultusunda Fatih, Candaroğlu İsmail Bey'e bir mektup yazarak Trabzon üzerine düzenlenecek sefer kapsamında Osmanlı donanmasının bedeli ödenmek kaydıyla ihtiyaçlarının karşılanmasını bahsi geçen bu bedelin ise Candaroğullarının bakır küresi hâsılatından Osmanlılara verdikleri paydan düşülmesi hususunu belirtmiştir. Mektupta ayrıca seferin Trabzon üzerine yapılacağı vurgulanmıştır.¹⁷⁴ Osmanlı veziri Mahmut Paşa tarafından kaleme alınan mektup sonrasında yaklaşık yüz parçadan oluşan donanma Sinop şehrine hareket etmiştir.¹⁷⁵

Ankara bölgesini ele geçiren Fatih öncelikli olarak İsmail Bey'in oğlu Hasan Bey'i tutuklatmış ardından da Osmanlı Devleti'ne bağlı olmak ve vergi vermek kaydıyla ile Kızıl Ahmed Bey'i Kastamonu Beyliği'ne tayin etmiştir. Fatih'in veziri Mahmut Paşa ile birlikte hareket eden Kızıl Ahmet Bey Kastamonu üzerine harekete geçmiş bu durumunun sonucunda ise İsmail Bey Kastamonu'yu terk ederek Sinop Kalesi'ne çekilmiştir.¹⁷⁶ Bu gelişmelerden kısa bir süre sonra Fatih veziri Mahmut Paşa aracılığı ile yeni bir mektup daha kaleme aldirarak İsmail Bey'e Sinop şehrini almak konusunda kararlı olduğunu ve kan dökülmeden şehrin kendisine teslim edilmesini istemiştir.¹⁷⁷ İsmail Bey ise Fatih'e karşı koymanın mantıksız olduğunu kabul ederek

¹⁷¹ Yücel, s. 104.

¹⁷² Yücel, s. 105.

¹⁷³ Müneccimbasi, *Sahifü'l-Ahbar Tercümesi*, III, Matbaa-yı Amire, İstanbul 1285.

¹⁷⁴ Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi II*, TTK Yayınları, Ankara 1988, s. 49.

¹⁷⁵ Asık Paşaoğlu Tarihi, s. 132; Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't-tevârih III*, s. 42.

¹⁷⁶ Asık Paşaoğlu Tarihi, s. 132.

¹⁷⁷ Uzunçarşılı, s. 50.

kendi ve ailesi için bir takım teminatlar talep etmiştir. İsmail Bey'in kendi ve ailesi için istediği teminatların kabul edilmesi üzere 1461 yılında Sinop Kalesi'nden çıkarak şehri Osmanlı ordusuna teslim etmiştir.¹⁷⁸

İsmail Bey sergilemiş olduğu bu tavırdan dolayı Fatih tarafından iltifatla karşılanmış ve kendisine Bursa'da Yenişehir ve İnegöl, oğlu Hasan Bey'e Bolu sancağı dirlik olarak verilmiştir. İsmail Bey daha sonra Rumeli bölgesinde yer alan Filibe sancağını dirlik olarak istemiş bu isteği Fatih tarafından makul görülerek bölge kendisine verilmiştir.¹⁷⁹ Ailesi ile birlikte Filibe yerleşen İsmail Bey 62 yaşında burada vefat etmiştir.¹⁸⁰

¹⁷⁸ Asık Paşaoğlu Tarihi, s. 132.

¹⁷⁹ Uzunçarşılı, s. 50; Yücel, s. 137.

¹⁸⁰ Yücel, s. 106.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CANDAROĞULLARI DÖNEMİNDE SİNOP'TA SİYASİ, KÜLTÜREL, SOSYAL VE DİNİ HAYAT

Candaroğulları Beyliği döneminde Sinop şehrinde var olan siyasi, kültüre, sosyal ve dini hayata dair gerçekleştirilen kaynak taraması neticesinde konuya ilişkin kaynakların oldukça kısıtlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gerek Candaroğulları Beyliği dönemi gerekse de önceki dönemlerde şehrin demografik ve sosyal yapısını detaylı bir şekilde ortaya koyacak bilgiye kaynaklarda rastlanılmamıştır. Osmanlı öncesi döneme ilişkin tahrir defterlerinin olmayışı varsa da henüz gün yüzüne çıkartılmamış olması araştırma açısından önemli bir sınırlılıktır. Ana kaynakların dahi yeteri kadar bilgi vermediği Sinop şehrinin demografik ve sosyal hayatı hakkında en detaylı bilgi bahsi geçen dönemde Sinop'u ziyaret eden seyyahların seyahatnamelerinde yer almaktadır.

3.1. DEVLET TEŞKİLATI

Anadolu'da 1071 Malazgirt Zaferi sonrasında kurulan Türk beyliklerinin genel olarak örgütlenme aşaması aşiret topluluğuna dayandığı görülmektedir. Bu bağlamda Anadolu Selçuklu Devleti döneminde sınır bölgelerine yerleştirilen Türkmen aşiretleri savaş döneminde aşiret liderinin önderliğinde Anadolu Selçuklu Devleti ile beraber sefere çıkar sefer sonrasında ise Selçuklu hükümdarı tarafından kendilerine verilen¹⁸¹ iktalara¹⁸² dönerlerdi.

¹⁸¹ Komisyon, "İkta" *Anadolu Uygarlıkları Görsel Anadolu*, Tarih Ansiklopedisi, 1997, VI, s. 679.

¹⁸² İkta Sistemi: İslam devletlerinde bir kişinin mülkiyetinde olmayıp, mülkiyeti devlete, kullanım hakkı ikta sahibi denilen şahıslara ait olan toprakların vergilerinin veya gelirlerinin asker veya sivil erkana

Anadolu Beylikleri döneminde beylik bir hanedan ailesinin ortak malı olarak kabul edilmekteydi. Bu dönemde beyliğin başında bulunan hanedanın en yaşlı bireyine “Ulu Bey” denilmekteydi. Ulu Bey genel olarak beyliğin merkezi kabul edilen şehirde ikamet eder, kardeşleri ve çocukları ise beyliğe bağlı diğer şehirlerin başında bulunurdu.¹⁸³

Ulu Bey başka bir beylik ya da devlete tabiiyet belirtmemiş ise kendi adına para bastırabilmekteydi. Bu bağlamda Candaroğlu Süleyman Paşa İlhanlı Devleti tabiiyetini tanıdığı dönemde İlhanlı hükümdarı Ebu Said Bahadır Han adına para bastırışken hanın ölümü üzerine kendi adına para bastırmıştır.¹⁸⁴

Beylikler döneminde şehirler genel olarak devlet teşkilatlanması bakımından kale, saray ve mahkeme binasının bulunması zorunluluk arz etmekteydi. Bu kapsamda şehirde yer alan kale resmi yönetim birimi olmasının yanı sıra beyliğe ait hazinenin muhafaza edildiği ve suçluların mahkûm edildiği bir yer olma özelliğine de sahipti.¹⁸⁵ Candaroğulları Beyliği döneminde, tarih öncesi dönemde inşa edildiği düşünülen Sinop Kalesi yenilemiş ve genişletilerek kullanılmıştır.¹⁸⁶

Anadolu’da kurulan beyliklerin merkez teşkilat yapılarının başında beyliğin siyasi, askeri ve ekonomik hususlarının görüşüldüğü bir divan teşkilatının varlığı bilinmektedir.¹⁸⁷ İbn Battuta bahsi geçen bu divan teşkilatının Candaroğulları Beyliği’nde de var olduğundan bahsetmektedir.¹⁸⁸

3.2. ASKERİ TEŞKİLAT

Anadolu’da kurulan beyliklerin askeri yapıları ve teşkilatları genel olarak Büyük Selçuklu Devleti’nden esinlenerek teşkil edilmiştir. Bu kapsamda beyliğin başında yer alan Ulu Bey’in yanında¹⁸⁹ hassa¹⁹⁰ kuvvetlerinden oluşan yaya ve atlı askerler

hizmet ve maaşlarına karşılık verilmesi olarak tanımlanır. Büyük Selçuklular ve Anadolu Selçuklularında uygulanmış daha sonra Osmanlı Devlet’inde tımar sistemi olarak devam etmiştir.

¹⁸³ Nuri Yavuz, *Anadolu Beylikler Dönemi Siyasi Tarih ve Kültür*, Ankara 2003, s. 88.

¹⁸⁴ İdris Bostan, *Siyasi, Din, Kültürel, Sosyal İslam Tarihi*, İstanbul 1994. s. 309

¹⁸⁵ Ahmet Kankal, *Türkmen’in Kaidesi Kastamonu*, Ankara 2004, s.40.

¹⁸⁶ Aydın Taneri, “Candaroğulları”, *DİA*, 1992, s. 146

¹⁸⁷ Turan, s. 165.

¹⁸⁸ İbn Battuta, s. 440.

¹⁸⁹ Yavuz, s. 90.

¹⁹⁰ Hassa Birlikleri: Sultanların özel askerleridir. Genellikle atlı olan bu kuvvetlerin bir bölümü de yaya idi. Bu birlikler, Rum, Rus, Gürcü, Deylemli ve diğer Türk kavimlerinden köle, ya da tutsak alınmak suretiyle oluşturulurdu. Çeşitli ırk ve uluslara mensup olan çocuklar, Gulam hâne denilen köle yetiştirme

mevcuttu. Candaroğullarının askeri yapısı incelendiğinde yirmi beş bine yakın süvari birliklerinin varlığı dikkat çekmektedir.¹⁹¹ Bahsi geçen bu ordu gerek uç beyliği olması hasebi ile gerekse de Osmanlı Devleti'ne tabi olmasından dolayı sıklıkla Osmanlı Devleti'nin yanında Rumeli ve Anadolu'da gerçekleştirilen seferlere iştirak etmiştir.¹⁹²

Ayrıca Candaroğulları Beyliği'nin hâkim olduğu coğrafyadan dolayı muazzam bir donanması mevcuttu.¹⁹³ Ancak donanmada yer alan gemilerin sayısı tam olarak bilinmekle birlikte Anadolu Selçuklu Devleti döneminde Candaroğullarının Sinop'ta donanmasının mevcut olduğu kaynaklarda zikredilen başka bir husustur.¹⁹⁴ 1361 yılında Sinop'ta yer alan Candaroğulları donanması Cenevizliler idaresindeki Kefe'yi ele geçirmek için teşebbüslerde bulunmuştur.¹⁹⁵

Candaroğlu İsmail Bey tarafından Sinop Limanı'nda yer alan tersanede inşa ettirilen dokuz yüz ton hacmindeki gemi ilerleyen dönemde Osmanlı donanması için örnek teşkil etmiştir.¹⁹⁶ Candaroğulları Beyliği donanmasında sahip olduğu gemilerin tamamını Sinop Limanı'nda yer alan tersanede inşa ettirmiştir.¹⁹⁷ Candaroğulları Beyliği'nin ordusunda silah olarak ok, yay, kılıç hançer, zırh, sürgü, çomak, balta, nacak, muhasarada kale içine taş atmak için mancınık ve bunun küçüğü olan arrade ve kale duvarlarını delmeye yarayan matkap kullanılmıştır.¹⁹⁸

3.3. SOSYAL HAYAT

Candaroğulları Beyliği döneminde Sinop şehrinde sosyal (toplumsal) hayat koşullarını incelemek için köy ve şehir yaşantılarının iyi analiz etmek gerek bu kapsamda şehrin demografik yapısı incelenecek olursa şehrin nüfusu hakkında kaynaklarda yeterli bilgi yer almamakla birlikte Sinop'un kalabalık ve hareketli bir şehir

okullarında özel bir eğitimle yetiştirilirdi. Bunlar arasından çok değerli kumandan ve devlet adamları yetişmiştir.

¹⁹¹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal*, s. 143.

¹⁹² Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar II*, s. 84.

¹⁹³ Bostan, s. 320.

¹⁹⁴ Bostan, s. 320.

¹⁹⁵ Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar II*, Ankara 1969, s. 82.

¹⁹⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal*, s. 146.

¹⁹⁷ Koca, s. 738.

¹⁹⁸ Cevdet Yakupoğlu, "Candaroğulları Döneminde Kastamonu'da İçtimai ve İktisadi Hayat", *Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Kastamonu 2001, s. 56.

olduğu bilinmektedir.¹⁹⁹ İbn Battuta'nın aktardığı üzere Candaroğulları Beyliği döneminde Sinop şehrinin nüfusuna ilişkin sayısal veriler mevcut değildir.²⁰⁰

Sinop şehir merkezinde yer alan Alaadin Camii etrafında Türk- İslam kültürünün bir gerekliliği olan bedesten bulunmakla birlikte zanaatçıların ve esnafın bulunduğu çarsılar yer almaktaydı. Bunun yanı sıra şehir merkezinden uzak olarak hayvan pazarı, at pazarı, kağnı pazarı gibi yerler mevcuttu. Ayrıca Sinop şehir modelleri içerisinde değerlendirilecek olursa kale kent olarak nitelendirilen savunmaya uygun bir model olarak nitelendirilebilir.²⁰¹ Bu bağlamda 14. yüzyılda şehri ziyaret eden İbn Battuta şehrin kale kent modeline uygun olarak çok korunaklı olduğu ve giriş çıkışların izne tabi olduğu bilgisini aktarmıştır.²⁰²

Candaroğulları Beyliği döneminde halkın önemli bir bölümü devlet hizmetine tabi kişilerden meydana gelmekteydi. Bunun yanı sıra özellikle deniz ticaretinden dolayı halkın azımsanamayacak kadar bir bölümü de ticaretle meşguldü. Devlet hizmeti ve ticaretin yanı sıra aynı zamanda tarımla ve askerlik mesleği ile uğraşan bir kesimde mevcuttu.²⁰³ Ayrıca Candaroğulları Beyliği döneminde Sinop'ta yer alan tersanenin varlığı da düşünüldüğünde şehirde marangoz, demirci, urgancı vb. meslek guruplarına mensup esnaf teşkilatlarının olduğu da aşikârdır.²⁰⁴

Candaroğulları Beyliği döneminde şehir yaşantısının yanı sıra köy yaşantısı ele alınacak olursa özellikle XIII. yüzyıl sonrası Sinop şehrinin kırsal kesiminde köyün toplumsal bünyesi tarım ya da hayvancılıkla meşgul olan ve yaşam tarzlarında birbirinden farklı olmayan çiftçi ailelerinden meydana geliyordu.²⁰⁵ Köyler genel olarak cami etrafında toplanan yapılardan meydana gelmekteydi.²⁰⁶ Candaroğulları Beyliği döneminde Sinop'ta kurulan köyler çoğunlukla Türkmenler tarafından iskân görmüş olup bu durum bölgede Türk örf ve adetlerinin kalıcı hale gelmesini sağlamıştır.²⁰⁷ Candaroğulları Beyliği döneminde Sinop'ta kurulan köylere bakılacak olursa Ahmet

¹⁹⁹ Tuncer Baykara, *Türkiye'nin Sosyal ve İktisadi Tarihi (XI ve XIV. Yüzyıllar)*, TDV Yayınları, Ankara 2000, s. 108.

²⁰⁰ İbn Battuta, s. 440.

²⁰¹ Yücel, s. 139.

²⁰² İbn Battuta, s. 235.

²⁰³ Mehmet Ali Ünal, "XV ve XVI. Yüzyıllarda Sinop Kazası", *XII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, (12-16), (Eylül 1994-Ankara), Ankara 1995, s. 803.

²⁰⁴ Ünal, s. 190.

²⁰⁵ Yakupoğlu, s. 57.

²⁰⁶ Yücel, s. 131.

²⁰⁷ Yakupoğlu, s. 56.

Bey, Bıçakçılar, Değirmenci, Demürçi, Oraklu, Dane-pirinç, Saru-Boğa, Sazlı köylerinin bu dönemde kurulduğu görülmektedir.²⁰⁸

3.4. İKTİSADİ HAYAT

Candaroğulları Sinop'a hâkim olduktan sonra Sinop Limanı üzerindeki etkinliklerini kaybetmemek adına diğer devletler ile sürekli mücadele halinde olmuşlardır.²⁰⁹ Sinop Liman'ın Candaroğullarının elinde olması hasebi ile Venedik ve Cenevizlilerle iktisadi-ticari münasebetler gelişmiştir. Sinop Limanı bu dönemde özellikle Karadeniz'in kuzeyinde önemli bir diğer ticaret limanı olan Suğdak Limanı ile karşılıklı yapılan ticari münasebetler dolayısı ile büyük önem arz etmiştir.²¹⁰ Yine bu dönemde Candaroğulları Beyliği'nin önemli bir gelir kaynağı olan Bakır Küresi²¹¹ diye ifade edilen bakır ocaklarının bulunduğu bölgeden çıkartılarak işlenilen bakır cevheri Sinop Limanı üzerinden Avrupa'nın çeşitli bölgeleri ve İran'a ihraç edilmiştir.²¹²

Özellikle XIII. yüzyıl sonrası ipek böceği, keçi ve koyun sürüleri, av kuşları, şap, halı, kilim, pamuk, zamk, bakır, gümüş, kereste, bol dökme kumaş ve Kastamonu sahtiyani²¹³ gibi eşya ve mallardan bir kısmının Candaroğulları Beyliği'ne ait Sinop Limanı'ndan ihraç edildiği hususu tarihi kaynaklardan öğrenilmektedir. Bahsi geçen bu dönemde yine Anadolu ve Rumeli bölgesinde yetiştirilen pamukları büyük oranda ithal edilir ve bu ithalat Sinop Limanı yolu üzerinden yapılmıştır.²¹⁴

Candaroğulları Beyliği döneminde şehrin iktisadi hayatı üzerinde Sinop Limanı büyük öneme sahipti. Özellikle liman üzerinden gerçekleşen ticareti organize eden tacirler şehirde ticaret kervanlarını düzenlemenin yanı sıra şehrin zengin zümresinin parasını işleten ve şehirde çeşitli ticari panayırlar düzenleyen kişilerdi.²¹⁵

²⁰⁸ Yakupoğlu, *a.g.m.*, s. 56-63.

²⁰⁹ İbn Battuta, s. 439.

²¹⁰ Yakupoğlu, s. 72, 73.

²¹¹ Faruk Sümer, "Beylikler Döneminde İctimai-İktisadi Durum Dini, Milli ve Kültür Faaliyetleri", *Türk Dünyası Araştırmaları*, (78), İstanbul 1992, s. 45.

²¹² Akdağ, s. 148.

²¹³ Şahtiyani: Tabaklanmış keçi derisi

²¹⁴ Yakupoğlu, s. 74.

²¹⁵ Yücel, s. 141.

Candaroğulları beyleri tarafından bastırılan bakır ve gümüş paralar genel olarak beyliğin ekonomik durumunu göstergesi olarak kabul edilmektedir.²¹⁶ Bu kapsamda gerek bakır paralar ve gümüş paralar Kastamonu'da bulunan darphanenin yanı sıra Sinop'ta bulunan darphanede de basılmıştır.²¹⁷

3.5. Kültürel Hayat

Türkistan coğrafyasından uzun yıllar içerisinde gerçekleştirilen göçler neticesinde Anadolu'ya gelen ve Sinop yöresine yerleşen Türkmenler, beraberlerinde getirdikleri, başta Türkçe olmak üzere, bütün örf ve adetlerini, destanlarını, atasözlerini, çadılarını, atlarını, koyunlarını, kağnılarını, silahlarını, kıyafetlerinin yanı sıra edebî değerlerini, törelerini, tarikat ve tasavvuf anlayışlarını, kısaca göçebe ve yerleşik hayatlarına ait maddi manevi kültür miraslarının bütünü getirmişlerdir.²¹⁸

Anadolu Beylikleri döneminde Türkçe'nin devlet dili olarak kullanılmasının yanı sıra ilim faaliyetleri içinde kullanılan bir dil haline gelmesi oldukça önemlidir. Bahsi geçen bu durum beyliklerin başında bulunan kişiler ile alakası olmayıp orta Asya'dan beri gelen kültür şartlarının bir sonucudur.²¹⁹

Candaroğulları Beyliği diğer Türk beylikleri ve devletleri gibi bir Orta Asya geleneği olan ad koyma geleneğini devam ettirmiştir. Bu kapsamda Alp Arslan, Balaban, Saltuk, Güvendik, Selçuk, Esen gibi isimlerin Candaroğulları tarafından kullanıldığı bilinmektedir.²²⁰

Candaroğulları Beyliği döneminde Sinop'ta orta Asya'dan beri süre gelen Türk örf, adet ve gelenek göreneklerine göre kalıplaşmış yaşam tarzının devam ettiği görülmektedir. Bu bağlamda gerek yaşam tarzı gerekse de kültürel öğelere sıkı sıkıya bağlı kalmıştır.²²¹ Bey ve askerlerin kıyafetleri birbirinin aynı idi. Üstte yenleri, dar kolları uzun bir kaftan ve bunun üzerinde kolları kısa pamuktan bir takke vardı. Beyler kızıl ipekten, kıvrımlı, güzel görünümlü ve orta büyüklükte bir sarık sararken; askerlerin

²¹⁶ Gündegül Parlak, "Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi Sikkelerinde Görülen Geçme Motifler", *Türkler*, VII, Ankara 2002, s. 918.

²¹⁷ Oğuz Tekin, "Başlangıcından Türkiye Cumhuriyetine Kadar Türk Devletinin Sikkeleri", *Türkler*, V, Ankara 2002, s. 416.

²¹⁸ Faruk Sümer, "Türkiye Kültür Tarihi'ne Umumî Bir Bakış", *AÜDTCFD*, XX/J-4, Ankara 1962, s. 102.

²¹⁹ Sümer, s. 56.

²²⁰ Yakupoğlu, s. 65.

²²¹ Yakupoğlu, s. 69.

ve halktan çoğunun ayaklarında sarı kırmızı renkli çizme bulunmaktaydı. Kadınlar ise başlarına derincek ve yaşmak takmışlardır.²²²

3.6. DİNİ HAYAT

Candaroğulları Beyliği döneminde Sinop'ta dini hayat değerlendirildiğinde diğer konularda olduğu gibi kısıtlı bir literatür ile karşılaşılacaktır. Bu konuda döneme ilişkin dini hayat hakkında İbn Battuta'dan bir takım bilgiler elde edilmektedir. İbn Battuta'nın Sinop'ta bulunduğu sürede Maliki mezhebine tabi olduğundan dolayı namaz kılarken ellerini yana indirdiği için Sinop halkı tarafından yadırganarak hak mezhep olmayan Şiilikle itam edilmiştir. İbn Battuta bu konuda Şii olmadığını Maliki mezhebine tabi olduğunu ispatlamak adına yoğun bir çaba harcamıştır. Buradan anlaşıldığı üzere Sinop halkı hak mezhep olarak tanımlanan mezheplerin dışındaki mezheplere sıcak bakmamıştır. İbn Battuta Sinop halkının büyük bir bölümünün Hanefi mezhebine tabi olduğunu ancak özellikle şehrin kırsal kesimlerinde ehlisünnet itikadına uymayan Türkmenlerin bulunduğu aktarmıştır.²²³

Candaroğlu Bey'i İbrahim Bey'in Sinop'a hâkim olduğu dönemde annesinin cenaze törenine başı açık bir şekilde yaya olarak katılırken, diğer beyler ve kapıkulları da beye uyarak başlarını açmışlar, ayrıca cenaze merasimine katılanların kaftanlarını ters giydikleri bilinmektedir. Kadı ve hocalar ise elbiselerini ters giydikleri halde başlarını açmamışlar, sarık yerine siyah yünden yapılmış birer çevre dolamışlardı. Cenazeden sonra kırk gün yas ilan edilmiş ve ziyafetler düzenlenmiştir.²²⁴

Kaynaklarda ayrıca Sinop'ta yaşayan Hıristiyan halka Candaroğulları Beyliği döneminde din serbestliği sağlandığı aktarılmıştır. Hatta bahsi geçen bu dönemde Sinop'ta Piskoposluk kurumunun varlığı bilinmekle birlikte Aziz Pokas'ın mezhebi Karadeniz'in en popüler mezhebi durumundaydı.²²⁵

²²² İbn Battuta, s. 444.

²²³ İbn Battuta, *Şerif Paşa tercümesi*, s. 357.

²²⁴ İbn Battuta, *Şerif Paşa tercümesi*, s. 357-358.

²²⁵ Speros Vryonis, "Selçuklu Gulamları ve Osmanlı Devşirmeleri", (Çev.: Tuncay Birkan), *Cogito* 2001, s. 72.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

CANDAROĞULLARI DÖNEMİNDE SİNOP'TA İNŞA EDİLEN MİMARİ ESERLER

4.1. CAMİLER

4.1.1. İbrahim Bey Cami (Kale Cami)

Sinop şehrinde İbrahim Bey'in döneminde inşa edilen tek mimari eser "İbrahim Bey Cami" ya da bir diğer ismiyle "Kale Camidir". Cami 1213 yılında Anadolu Selçuklu Devleti hükümdarı I. İzzeddin Keykavus tarafından yaptırılan caminin yerine 1344 yılında yeniden inşa edilmiştir.²²⁶ Cami günümüze kadar ulaşamamıştır. M. Şakir Ülkü Taşır eserinde caminin iç kalede yer aldığını ancak iç kaleden geçirilen yol nedeni ile zaten enkaz haline olduğu için kaldırıldığından bahsetmiştir.²²⁷ İbrahim Bey dönemi ait bir diğer önemli kalıntı ise basım tarihi belli olmayan gümüş sikkedir.²²⁸

4.1.2. Saray Cami

Saray Mescidi (Cami) Sinop'ta tarihi tersane çarşının arkasına düşen Ergül sokak, Saray Mahallesi'nde yer almaktadır. Caminin kitabesinden de anlaşılacağı üzere cami 1374 tarihinde Candaroğlu Beyliği hükümdarlarından Celalettin Beyazıt Bey tarafından yaptırılmıştır.

²²⁶ Hilmi, s. 12.

²²⁷ M. Şakir Ülkütaşır, *Sinop'ta Candaroğulları Zamanına Ait Tarihi Eserler*, T.T.A.E.D., İstanbul 1949, 159.

²²⁸ Tevhid, s. 384

Resim 1: Saray Mescidi

Mescidin fiziki özellikleri incelendiğinde minaresinin olmadığı kubbesinin kasnaksız olarak tabir edilen biçimde olduğu ve doğrudan üçgenler ile duvarlara bastığı görülmektedir.²²⁹ Mihrabı istalaktitli (sütunlu) olup üzerindeki kitabe okunamayacak durumdadır.²³⁰ İç mekânın büyüklüğü 10.70×10.70 metre karedir. Mescit Kuzey Anadolu Bölgesi'ndeki cemaatsiz tek kubbeli yapıların tipik özelliğini taşımaktadır.²³¹

²²⁹ Gökoğlu, s. 186

²³⁰ Metin Kunt - Suraiya Faroqhi - Hüseyin G. Yurdaydın - Ayla Ödekan, *Türkiye Tarihi*, II, İstanbul 1997, s. 287.

²³¹ Gönül Öney, *Beylikler Devri Sanatı*, Ankara 1989, s. 6.

Resim 2: Saray Mescidi

Caminin kitabesinin boyutları 50X100 ölçüsünde olup Selçuklu neshi kullanarak yazılmış olduğu görülmektedir.

- (1) انما يعمر مساجد الله من آمن بالله واليوم الآخر و اقام الصلوة و آتى الزكوة ولم يخش
الاله
- (2) عمر هذا المسجد فى ايام دولة السلطان جلال الدين ابى يزيد بك اعلى لواء الدين
- (3) مقبلا فى اواسط ذى الحجة سنة ستة و سبعين و سبعماية

“Allah’ın mescitlerini, ancak Allah ve ahiret gününe inanan, namazını kılan, zekâtını veren ve Allah’tan başkasından korkmayan kimseler yapar. Bu mescit, yedi yüz yetmiş altı yılı Zilhiccenin ortalarında dinin bayrağını yücelten Sultan Celalettin Bayezid Bey’in zamanı Devletinde yapıldı”²³²

²³² Gökoglu, s. 186.

4.1.2. Arslan Cami

Arslan Cami Candaroğulları Beyliği'nin Sinop'a hâkim olduğu dönemde İsmail Bey isimli bir zat tarafından inşa ettirildiği bilinmektedir.²³³ Cami Sinop'un kuzey kısmında Arslan mahallesinde yer alıp fiziki özellikleri ve yapım tekniği bakımından incelendiğinde 11 metre uzunluğunda ve 13 metre genişliğinde kesme taştan inşa edilmiş olduğu bilgisi aktarılmaktadır. Caminin Türk oyma işçiliği bakımından değerli olan kapısı caminin yıkılmış olmasından dolayı Ankara Etnografya Müzesinde yer almaktadır.²³⁴ Cami günümüze kadar ulaşamamış metruk bir vaziyettedir.²³⁵

Caminin kitabesi diğer kitabeler gibi mermer veya taş üzerine değil ahşap üzerine girift yazı stili ile işlenmiştir. Kitabe kapı kanatlarında yer almakta olup ebatları 0.50X0.30'dur.

قال النبي عليه السلام من بنى مسجداً لله تعالى بنى الله له قصراً
 فى الجنة أنشأ هذا المسجد المبارك اسماعيل بن اسلوبك احسن الله عواقبه سنة اثنتين و
 خمسين و سبعمائة

“Hz. Peygamber, her kim Allah Teâlâ için bir mescit yaparsa Allah da onun için cennette bir köşk yapar, buyurdu. Bu mübarek mescidi 752’de Usluoğlu İsmail yaptırdı. Allah’ın ihsanına nail olsun.”²³⁶

4.1.3. Fetih Baba Mescidi

Fetih Baba Mescidi Sinop valilik binasının güney batısında Meydankapı mahallesinde yer almaktadır.²³⁷ Mescidin doğu tarafında bulunan kitabesinden de anlaşılacağı üzere İsmail bin Uslu Bey tarafından 1353 yılında inşa ettirilmiştir.²³⁸

²³³ Gökoğlu, s. 187.

²³⁴ Yücel, s. 154.

²³⁵ Gökoğlu, s. 187.

²³⁶ Ülkütasır, s. 178-179.

²³⁷ Tokgöz, s. 46.

²³⁸ Yücel, s. 153.

Resim 3: Fetih Baba Mescidi

Mescid 1908 tarihinde Fetih Baba isminde bir zat tarafından tamir ettirilmiştir. Mescidin fiziki özellikleri incelendiğinde ön cephesinin kesme taştan diğer cephelerin ise moloz taşlardan yapıldığı görülmektedir. Kesme taş kullanarak yapılan kapı süveleri üzerinde dairesel kemerler kullanılmıştır.²³⁹ Mescidin mihrabı mermerden yapılmış olup üzerine Ayete'l Kürsi işlenmiştir. Kare planlı namaz kılma alanında beş sıra istalaktitli bir niş mevcuttur.²⁴⁰

Mescid tarihsel süreçte çok fazla onarım görmüş olduğu için orijinal mimari özelliğini kaybetmiştir. Mescidin tromp kubbeli üst yapısı kurşun çatı ile değiştirilmiş olup dış cephe taşları değiştirilerek orijinal pencere boyutları değiştirilmiştir.²⁴¹

²³⁹ Tokgöz, s. 46.

²⁴⁰ Gökoğlu, s. 185-186.

²⁴¹ <http://e-tarih.org/sayfam.php?m=teser&id=1350>

Resim 4: Fetih Baba Mescidi Dış cephe

Mescidin ön cephesinde giriş kapsının üzeri başta olmak üzere kapının doğu ve batısında birer kitabe mevcut olup bu kitabelerin ikisi zaman içerisinde çeşitli etmenlere bağlı olarak yıpranmış ve okunamaz hale gelmiştir. Bu kitabelerden en okunaklı olan ve giriş kapısının doğusunda bulunan 0.20x0.50 ölçüsünde girift nesih ile yazılmış dört satırdan ibarettir.

- (1) قال الله تعالى و ان المساجد لله فلا تدعوا
- (2) مع الله احدا انشا هذا
- (3) المسجد المبارك العبد المفتقر اسمعيل
- (4) بن اسلوبك لخير الله عواقبه سنة اربعين وخمسين و سبعماية

“Şüphesiz mescitler (ibadet) Allah içindir. Allah'tan başkasını çağırmayın. Bu mübarek mescidi, yedi yüz elli dört tarihinde (Allah'ına muhtaç bir kul olan) İsmail oğlu Uslu Bey yaptı. Allah akıbetini hayır eylesin”²⁴²

²⁴² Behçet, s. 57.

4.1.4. Kadı Mescidi

Sinop şehir merkezinde Tuzcular Caddesi üzerinde yer alan Kadı Mescidi maalesef günümüze kadar ulaşamamıştır. Mescid zaman içerisinde satılmış ve yerine ev inşa edilmiştir.²⁴³ Mescid hakkındaki bilgi Sinop iline ilişkin gerçekleştirilmiş araştırmalardan elde edilmiştir. Mescidin kitabesi tahrip olduğundan dolayı tam okunamamıştır. Kitabeden elde edilen bilgiye göre Mescid 1364 yılında yapılmıştır.²⁴⁴

1X0.30 cm ebatlarındaki iki satırlık kitabe Selçuklu Neshi ile yazılmıştır.

(1) و ان المساجد لله فلا تدعوا مع الله احدا انشاء هذا المسجد
(2) الله في سنة محرم سنة ستين و سبعمائه (siliktir)

“Şüphesiz mescitler Allah içindir. Allah’tan başkasını çağırmayan. Bu mescidi...766 yılının Muharreminde yaptırdı”²⁴⁵

4.1.5. Alaaddin Cami

Alaaddin Cami’nin yapım yılı, plân özellikleri ve yaptıranı ile mimarının kimlikleri kaynaklarda netlik arz etmediği için halledilemeyen birer problem olduğu bilinmektedir. Yapıdaki en eski kitabe olarak bilinen 1267 tarihli kitabede caminin Muînüddin Süleyman Pervane tarafından yaptırıldığı belirtilmiştir. Ancak konuya ilişkin yapılan araştırmalar doğrultusunda caminin aslında Muînüddin Pervane tarafından aynı plân üzerine yeniden yaptırılan dana eski bir yapı olduğu görüşü ağırlık kazanmıştır. Cami çeşitli dönemlerde tamirat geçirmiş olup bu tamiratlardan ikisi Candaroğulları Beyleri Celalüddin Bayezid ile İsfendiyar Bey döneminde gerçekleştirilmiştir.²⁴⁶

²⁴³ Gökoğlu, s. 187.

²⁴⁴ Yücel, s. 157.

²⁴⁵ Ülkütasır, s. 181.

²⁴⁶ Deniz Esemeli, “Alâeddin Camii Medresesi”, *DİA*, II, İstanbul 1989, s. 328-329.

Celalüddin Kötürüm Bayezid'e ait olan ve iki uzun satır üzerine yazılmış bulunan bu kitabe 0,50x1,30 ebadında ve yerden 8 m. yükseklikte olup Alaaddin Cami'nin batı tarafındaki kapısı üstünde mevzudur. Kitabe yazısı yığma tarzında, gayet girift ve kalın bir Selçuk Neshidir. Birçok kelimeleri noktasız olup harflerin dişleri de yoktur. Ortasında, sol tarafa doğru, derin, bir çatlak mevcuttur. Bu kitabeden, Alaaddin Cami'nin Kötürüm Bayezid Bey tarafından ölümü senesi içinde 1385 tamir ettirilmiş olduğunu tahmin edilmektedir.²⁴⁷

Resim 5: Alaaddin Cami tamir kitabesi (Celalüddin Kötürüm Bayezid)

(1) يا مالک الملک توتی الملک من تشاء اتک انت السميع العليم اللهم اغفر (؟) على توفيقک
لعمارة هذا المسجد المبارك و انا عبدک المذنب
(2) اعنى جلال الدين ابى يزيد بن عادل بك اللهم اجعل عاقبة خيرا فى سنة سبع و ثمانين
و سبعمائه

“Ya Rab, ey mülkün sahibi, mülkü İstediğine verirsin, şükür şüphesiz sen, görücü ve bilicisin. Yârabbi, bu mübarek mescidin tamirine muvaffak eylediğin için sana hamedederim. Ben senin günahkâr kulunum, yani Adil Bey oğlu Celalüddin Beyazidim Yârabbi onun sonunu hayır eyle”²⁴⁸

Alaaddin Cami'nin içinde mihrabın karsısına tesadüf eden, kuzey açıdan iç kapının üstündeki 1429-30 tarihli kitabeden bu caminin Candaroğlu İsfendiyar Bey tarafından da tamir ettirilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Kitabe yuvarlak bir mermer levha

²⁴⁷ Ülkütasır, s. 175.

²⁴⁸ Hilmi, s. 35.

üzerine nesih yazıyla girift olarak yazılmıştır. Geniřlięi 20x20 cm. olan kitabe taşı küçük kıtada ve armudî şekildedir.²⁴⁹

Resim 6: Alaaddin Cami tamir kitabesi (İsfendiyar Bey)

(1) عمر
(2) هذا المنبر و المحراب و المسجد
(3) سلطان اسفنديار بن بايزيد
(4) ثلث و ثلاثين و ثمانمائه
(5) سنة

“Bu minber, mihrap ve mescidi 833 yılında Bayezid oğlu Sultan İsfendiyar tamir ettirdi.”²⁵⁰

²⁴⁹ Esemenli, s. 329.

²⁵⁰ Ülkütasır, s. 176.

4.2. TÜRBELER

4.2.1. Hatunlar Türbesi

Hatunlar Türbesi Sinop şehir merkezinde yer alan Seyyid Bilal Camisi'nin kuzeybatısında yer almaktadır. Yapılan araştırmalarda türbeye ilişkin bir kitabenin tespit edilemeyeşinden dolayı yapım tarihi ve kim tarafından inşa ettirildiği bilinmemektedir.²⁵¹ Türbe fiziki özellikleri bakımından incelendiğinde tek kubbeli ve kare planlı 5 metre genişliğine, 6 metre uzunluğunda bir yapıya sahip olduğu görülmektedir.²⁵²

Resim 7: Hatunlar Türbesi

Hatunlar türbesi içerisinde iki adet kabir bulunmaktadır. Kabirlerden birinin Celalettin

²⁵¹ M. Sakir Ülkütaşır, "Sinop Kitabelerinde Basılı Olmayan Birkaç Metin" *TTAED*, I, İstanbul 1933, s. 159.

²⁵² Tokgöz, s. 49.

Bayezid'in oğlu İskender Bey'in karısı Hatun'a ait olduğu 1440 tarihli mezar kitabesinden anlaşılmaktadır.²⁵³ Diğer kabirin ise İskender Bey'in kızı Ture Hatun'a ait olduğu rivayet edilmektedir.²⁵⁴

4.2.2. Sultan Hatun Türbesi

Sinop şehir merkezinde arkeoloji müzesinin bahçesinde yer alan türbe halk arasında "Aynalı Kadın Türbesi" olarak da bilinmektedir. Türbenin yapım yılı kemerli giriş kapısının üzerinde yer alan kitabede 1391 yılı olarak belirtilmiştir.²⁵⁵ Türbe içerisinde üç adet sanduka olup sandukalardan biri kayıtlara göre 1395 tarihinde vefat eden Osmanlı Padişahı Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa'nın kızı Sultan Hatun'a aittir. Sultan Hatun aynı zamanda Candaroğlu Beyi Süleyman Paşa'nın da eşidir. Diğer iki sandukanın kime ait olduğu belli değildir.²⁵⁶

Resim 8: Sultan Hatun Türbesi

²⁵³ Tokgöz, s. 49.

²⁵⁴ Yücel, s. 170.

²⁵⁵ Esemeli, s. 124.

²⁵⁶ <http://www.sinopkulturturizm.gov.tr/TR,74906/turbeler.html>

8.50x8.50 metre kare ölçülerindeki türbe kesme taştan inşa edilmiştir. Kare planlı olan türbenin çatısı ahşap olup; alaturka kiremitle örtülü olup türbenin üst örtüsünün orijinal olmadığı anlaşılmaktadır. Türbenin tavan yüksekliği ise 4 metredir. Türbenin giriş kapısı üzerinde kalın ve girift yazılı 0.72X40 cm. ebatlarındaki kitabe mevcuttur.²⁵⁷

(1) بنيت هذه المقبرة المخدرة لسلطان خاتون

(2) بنت سليمان پاشا بن اورخانك طيب الله

(3) تراهام في رمضان عام سبع و تسعين و سيعمانه

“Bu makber Orhan Beyoğlu Süleyman Paşa'nın kızı sahabe-i İsmet Sultan Hatun için yedi yüz doksan yedi yılı Ramazanında bina oldu.”²⁵⁸

4.2.3. İsfendiyaroğulları Türbesi

Sinop şehir merkezindeki Alaeddin Cami avlusunda yer alan Türk taş işleme ve oymacılığının önemli örneklerinden biri olan türbenin hangi tarihte kimin tarafından inşa ettirildiği bilinmemektedir. Türbe içerisinde sekiz adet sanduka yer almakta olup bu sandukaların Celalettin Bayezid ile oğlu İsfendiyar ve İsfendiyaroğlu İbrahim Bey'in aile bireylerine ait olduğu bilinmektedir.²⁵⁹

²⁵⁷ Esemeli, s. 124.

²⁵⁸ Yücel, s. 163.

²⁵⁹ Yakupoğlu, s. 201; Tarkan, s. 47.

Resim 9: İsfendiyaroğulları Türbesi

Türbe içerisinde sekiz adet sandukanın kitabeleri incelendiğinde zatların ölüm tarihleri anlaşılmaktadır. Bu kapsamda Candaroğlu Kötürüm Bayezid'in mezar kitabesi 1385 tarihlidir. Candaroğlu İsfendiyar Bey'in mezar kitabesi 1440 tarihli, II. İbrahim Bey'in mezar kitabesi 1443 tarihlidir. Sinop İsfendiyarlar türbesinde bulunan mezarlardan biri de II. İbrahim Bey'in annesine ait olan mezar olup kitabesi 1445 tarihlidir. Türbede bulunan bir diğer kitabede 1459 tarihli olup Candaroğlu İsfendiyar Bey'in kızı Said Baht Hatun'un mezarına aittir. Bir diğer mezar da Candaroğlu İsmail Bey'in oğlu Yahya Bey'e ait olup mezar kitabesi 1460 tarihlidir. Türbede yatan diğer zatlar hakkında ise bilgi yoktur.²⁶⁰

²⁶⁰ Yücel, s. 162-169.

Resim 10: İsfendiyaroğulları Türbesi

İsfendiyaroğulları Türbesi fiziki bakımdan değerlendirildiğinde türbe 6.25X8.20 m ebatlarında 10 metre yüksekliğinde olup yapım malzemesi olarak ön cepesinde kesme taş, diğer duvarlarında ise moloz taş kullanılmıştır.²⁶¹ Öncesinde de belirtildiği üzere türbenin yapım kitabesi olmayıp sadece kapı üzerinde 85X24 cm. ebatlarında sülüs yazı ile yazılmış Ankebut süresinin 57. Ayeti²⁶² yer almaktadır.

4.3. ÇEŞMELER

4.3.1. Ulubey Çeşmesi

Sinop şehir merkezi Müftü Mahallesi'nde Ulubey Mescidi'nin doğusuna bulunan çeşme 1358 yılında Candaroğullarından Gündüz Bey'in oğlu Ulu Bey tarafından inşa ettirilmiştir. Çeşmenin kitabesi dört satırdan ibaret olup girift sitilde süslü yazı ile yazılmış kitabenin boyutu 0.50X0.70 cm'dir.

²⁶¹ Esemeli, s. 116.

²⁶² Ankebut süresinin 57. Ayet: Bütün nefisler ölümü tadıcıdır. Sonra Bize döndürüleceksiniz.

- 1- قال الله تعالى يا ايها الذين آمنوا اذكروا الله ذكراً كثيراً
- 2- وقال الله تعالى ومن اظلم ممن منع مساجد الله ان يذكر فيها اسمه
- 3- عمر هذا العين المبارك سيد الامراء والاكابرو زعيم
- 4- العساكر اولو بك من كندوز ادم الله اقباله سنة ستين وسبعائة

“Allah’ı Teâla buyurdu ki; Ey iman edenler Allah’ı çokça zikredin. Ve yine Allah buyurdu ki Allah’ın mescidlerinde Allah’ın adının zikredilmesini yasaklayandan daha zalim kim olabilir. Bu mübarek çeşmeyi 760 (1368) senesinde beylerin, büyüklerin askerlerin ulusu, sahib-i zeamet Gündüzoğlu Ulu Bey yaptırdı. Allah ikbalde daim etsin.”²⁶³

4.3.2. Şehabeddin Ağa Çeşmesi

Sinop şehir merkezinde Camikebir Mahallesi, Aşağı Hamam mevkiğinde yer alan çeşme 1429 yılında Şehabüddin Memlük tarafından inşa ettirilmiştir. Çeşme fiziki özellikleri bakımından incelendiğinde 2X2.70 metre ölçülerinde kesme taştan inşa edilmiştir. Çeşme tek musluklu ve kemerli bir yapıya sahiptir.

Resim 11: Şehabeddin Ağa Çeşmesi

²⁶³ Yücel, s. 156.

Çeşmenin kitabesi 0.46 cm çapında daire biçimindedir. Beş satırlık kitabe girift Selçuki neshi ile yazılmıştır.

- 1 - امر بعمارة هذه السقاية
- 2 - المباركة و ... استخراج مائها
- 3 - العنب ... شهاب الدين المملوك
- 4 - تقبل الله تعالى منه ورضى عنه في شهر شعبان
- 5 - سنة ثلاث وثلثين وثمانمائة

“Bu mübarek çeşmenin yapılmasını ve tatlı suyunun çıkarılmasını 833 yılı Sabanında Şehabettin Memlük emretti. Allah kabul etsin ve ondan razı olsun.”²⁶⁴

4.3.3. İsmail Bey (Demirli) Çeşmesi

İsmail Bey çeşmesi Sinop şehir merkezinin kuzeyinde yer alan Demirli Mescid mahallesinde yer almaktadır. Çeşme 1946 yılında mahallede meydana gelen yangın nedeni ile önemli ölçüde zarar görmüş ve günümüze kadar ulaşamamıştır.²⁶⁵ Gökoglu tarafından aktarılanlara göre çeşmenin kitabesi elips şeklinde olup kitabesinde yer alan bilgiye göre çeşme 1449 yılında Candaroğlu İsmail Bey tarafından yapılmıştır.²⁶⁶ Çeşme kesme taştan inşa edilmiş olup 2x2.50 metre boyutlarındadır. Çeşmenin gövdesi dikdörtgen kabartma motifler ile süslenmiş olup tek musluklu ve yalağı mevcuttur.²⁶⁷

Çeşmenin kitabesi elips şeklinde olup 0.50X0.45 santim ebatlarındadır. Kitabe altı satırdan oluşup Selçukî Neshi ile yazılmıştır.

²⁶⁴ Ülkütaşır, s. 159.

²⁶⁵ Gökoglu, s. 389.

²⁶⁶ Yücel, s. 174.

²⁶⁷ Hilmi, s. 62.

- 1- امر
- 2- ببناء هذه العين
- 3- المباركة السلطان اسماعيل بن
- 4- ابراهيم طاب ثراه ادام الله دولته
- 5- في شهر جمادى الاولى سنة
- 6- ثلث وخمسين وثمانمائة

”Bu mübarek çeşmenin yapılmasını 853 yılı Cemaziyülevvelinde İbrahim (Allah makamını hoş etsin) oğlu Sultan İsmail (Allah Devletini daim kılsın) emretti.”²⁶⁸

Resim 12: İsmail Bey (Demirli) Çeşmesi

²⁶⁸ Gökoglu , s. 389.

4.4.HAMAMLAR

4.4.1. Yalı / Varoş Hamamı

Yalı bir diğeri ismi ile Varoş Hamamı Sinop şehir merkezinin doğusunda; sahil yolu civarında yer almaktadır. Hamam çeşitli dönemler onarım görmüş olup bir kitabesi yoktur. Hamamın kim tarafından yaptırıldığı hususu netlik arz etmemekle birlikte hamamın vakfiyesi Candaroğlu II. İbrahim Bey adına düzenlenmiştir. Hamam fiziki özellikleri bakımından incelendiğinde dış cephe kesme taştan iç mekânlar ise tuğla ve moloz taşlardan yapılmıştır.²⁶⁹ Hamamın sıcaklık olarak bilinen kesimi kubbeli bir yapıya sahip olup külhan kısmı dikdörtgen planlıdır. Hamamın kubbesi üçgen bingilere basmaktadır. Hamama ilişkin kaynaklarda aktarılan en son bilgi 1856 yılında tamir edilmiş ve kiraya verilmiş olduğu yönündedir.²⁷⁰

Resim 13: Yalı / Varoş Hamamı

²⁶⁹ Yücel, s. 175.

²⁷⁰ Gökoğlu, s. 379.

4.5. İÇ KALE SURLARI

Esas kale içerisinde savunmayı ve güvenliği arttırmak için ayrıca bir sur ile bir kısım oluşturulurdu ki buna “Ahmedek” denir. Bir görüşe göre Ahmed Fakir’in adına bağlanan Ahmedek bir tür Selçuklu iç kalesidir. Bu iç kale şehrin tam ortasında olmayıp, muhakkak aynı zamanda dışarıya da açılmaktadır. Anadolu'daki iç kaleler hakkında bir genelleme yaparsak Sinop gibi çoğu da dış surla birleşir. Surların uygun bir kenarında inşa edilen iç kalede yönetici kesim ve olağan üstü durumlarda da Türk halkı bulunuyordu.²⁷¹

Sinop İç Kalesi 1214 tarihinde şehrin fethedilmesinden sonra 1215 yılında dış kalenin tamiri esnasında inşa edilmeye başlanmış olup kale Selçuklu hâkimiyeti sonrasında muhtelif dönemlerde tamir görmüştür. Bu tamirlerden biri Candaroğulları Beyliği'nin şehre hâkim olduğu dönemde yapılmış olup İsfendiyar Bey'in hâkimiyet dönemine denk gelmektedir. Bahsi geçen bu tamirat iç kalede burcunda yer alan kitabede belirtilmiştir.²⁷²

İsfendiyar Bey zamanına ait kitabe iç kalenin kuzey ve batı kısımlarının birleştikleri büyük burcun güneye açık olan kapısının üzerindedir. Mevcut burçların içindeki en büyük ve en yükseği olan bu eserin üzerindeki kitabe 1,0x0,35 ebadında ve yerden 5 m. yükseklikte olup 3 satır üzerine orta ve güzel bir sülüs hattıyla yazılmıştır. Kitabeden bu burcun Şahin oğlu Şehabüddin tarafından tamir edildiği anlaşılmaktadır. Şahin oğlu Şehabüddin Ağa İsmail Bey'in veziri idi.²⁷³

²⁷¹ Gökoğlu, s. 159.

²⁷² Crow, s. 61.

²⁷³ Ülkütasır, s. 185.

Resim 14: İç kale tamirat kitabesi

(1) اتفق بتوفيق الله تعالى في أيام السلطان الغالب
 (2) عز الدنيا و الدين السلطان إسفنديار بن بايزيد خان عمر هذا لبرج
 (3) شهاب الدين ابن شاهين المملوك الطواشي سنة ثمان و ثلثين و ثمانمائة

“Bu burcu, Allah Teâlâ'nın yardımı ile 1434-35 senesinde, Bayezid Hân'ın oğlu dünya ve dinin şerefi muzaffer hükümdar Sultan İsfendiyar'ın döneminde Tavâşî Memlûk Şahin oğlu Şehabeddin tamir ettirdi.”²⁷⁴

²⁷⁴ Hilmi, s. 625.

SONUÇ

Anadolu coğrafyasının kuzey noktasında İnceburun bölgesine Boztepe yönünden bağlanan berzahında bir kale şehri olarak kurulmuş olan Sinop önemli bir liman kentidir. Şehir tarihi süreç içerisinde doğu yönünde gelişim göstermiştir. Şehrin tarihi dokusu incelendiğinde özellikle MÖ 5500 yılı itibariye (Kalkolitik Dönem) itibariye yerleşim görmeye başladığı yapılan araştırmalar sonucunda ortaya konulmuştur. Gerek şehre ilişkin yapılan arkeolojik kazılar da gerekse de yüzey araştırmaları sonucunda şehrin Tunç ve Demir Çağları döneminde de yerleşme gördüğü kesinleşmiştir. Kaynaklara göre Sinop şehrinin siyasi yapısı incelendiğinde tarihi süreçte şehir sırasıyla Gaşka, Hitit, Frigler, Kimmerlerin, Persler, Kapadokya Krallığı, Makedonya Krallığı, Bizans, Anadolu Selçuklu, Pervaneoğulları Beyliği, Candaroğulları Beyliği ve Osmanlı Devleti hâkimiyetine girmiş olduğu görülmüştür.

Sinop Candaroğulları Beyliği döneminde siyasi, sosyal, kültürel, iktisadi ve mimari bakımdan incelediğinde şehrin tarihsel süreç boyunca gerek stratejik konumu gerekse de sahip olduğu coğrafya bakımından birçok medeniyet ve siyasi otorite için büyük önem arz etmiş olduğu görülmektedir. Sinop şehrinin birçok medeniyet ve siyasi otorite için önem arz etmesinde ki başka bir diğer husus ise doğal bir limana sahip olmasıdır. Sinop'un doğal limana sahip olması tarihsel süreç dâhilinde iktisadi açıdan da önemli olmasına neden olmuştur.

Sinop şehrinin Türkleşmesinde özellikle XI. ve XIV. yüzyıllar arasında gerçekleşen Türk göçlerinin büyük etkisi söz konusu olmuştur. Bölgede yaşanan Türkleşme süreci milattan önceki dönemlerden başlamıştır. Anadolu'nun Türkleşme sürecine ilişkin gerçekleştirilen araştırmaların odak noktasını teşkil eden göç hareketleri ve sonucunda meydana gelen sosyolojik gelişmeler eş zamanlı olarak Sinop ile başlamıştır. Bu bağlamda ayrıca Sinop'un Türkleşme sürecine dair gerçekleştirilen araştırmalarda en eski çağlardan itibaren Sinop'un Türkleşmesine katkı sağlayan topluluk ve kavimlerin etnik köken olarak menşeleri tarihi merak konusu olmuştur. Ancak son dönemde gerçekleştirilen başta arkeolojik çalışmalar doğrultusunda bahsi geçen bu topluluk ve kavimlerin Türk kökenli oldukları tespit edilmiştir. Ulaşılan tüm bu sonuçlar doğrultusunda Anadolu coğrafyasının Türkleşme sürecinin milattan önceki dönemlerde başladığı ve Türklerin 1071 Malazgirt Zaferi öncesinde Anadolu'ya farklı

dönemlerde gelerek yerleştikleri aşikârdır. Ayrıca elde edilen veriler doğrultusunda Sinop'un Türkleşme sürecinin de milattan önceki dönemlerde başladığı sonucuna ulaşmak mümkündür.

1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'da özellikle Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'da kurulan beylikler ile birlikte Anadolu'da birinci beylikleri dönemi başlamıştır. Bahsi geçen bu dönemde Anadolu coğrafyasının Türkleşme süreci hızlanmıştır. Anadolu Selçuklu Devleti, Anadolu coğrafyasının Türkleşmesinde önemli bir paya sahip olmuştur.

Sinop'un Türk hâkimiyetine girmesine müteakiben şehir Anadolu Selçuklu Devleti'nin askeri ve iktisadi sistemi açısından önem arz etmiştir. Sinop iktisadi olarak Selçuklu Devleti için bir ilki simgelemiş olup şehir Selçuklular için Karadeniz'e açılan ilk kapı ve önemli bir ticaret merkezi olmuştur. Sinop önemli bir ticaret merkezi olması hasebi ile özellikle XIV. yüzyılın başlarından itibaren deniz aşırı siyasi güçlerin dikkatini çekmeye başlamıştır. Bu bağlamda ilk olarak İtalya kolonilerinin dikkatini çeken şehir sonrasında özellikle Pervaneoğulları ve Candaroğulları Beylikleri döneminde Cenevizliler ve Venedikliler tarafından ele geçirilmeye çalışılmıştır. Ancak gerek şehirdeki Türkmen nüfusunun yoğunluğu gerekse de Sinop'un savunma sisteminin güçlü olması nedeni ile Cenevizliler ve Venediklilerin bu çabası boşa çıkmıştır.

Ancak Anadolu Selçuklu Devleti'nin Haçlı ittifakları karşında güç kaybetmesi ve sonrasında 1243 Köseadağ Savaşı ile birlikte dağılma dönemine girmesi ile birlikte Anadolu coğrafyasında Moğol egemenliği baş göstermiştir. Bahsi geçen bu durum neticesinde Karadeniz Bölgesi'nde yeniden Trabzon Rum Devleti'nin konumunu güçlendirmiştir. 1259-1266 yılları arasında Sinop yeniden Rum himayesine girmişse de bu durum kısa süreli olmuş ve Sinop coğrafyasında ikinci beylikler dönemi olarak zikredilen yeni bir Türkleşme süreci başlamıştır.

Sinop şehri iktisadi özellikleri bakımından dolayı nüfusunun homojen bir yapıya sahip olduğu düşünülebilir. Bahsi geçen bu tespit şehre sıklıkla farklı milletten tüccarların gelmiş olmaları nedeni ile yapılmıştır. Ancak her ne olursa olsun şehirdeki nüfus çeşitliliği bölgedeki Türk hâkimiyetinin baskınlığını hiçbir zaman değiştirmemiştir. Şehirde Anadolu Selçuklu hâkimiyeti sonrasında ikinci beylikler

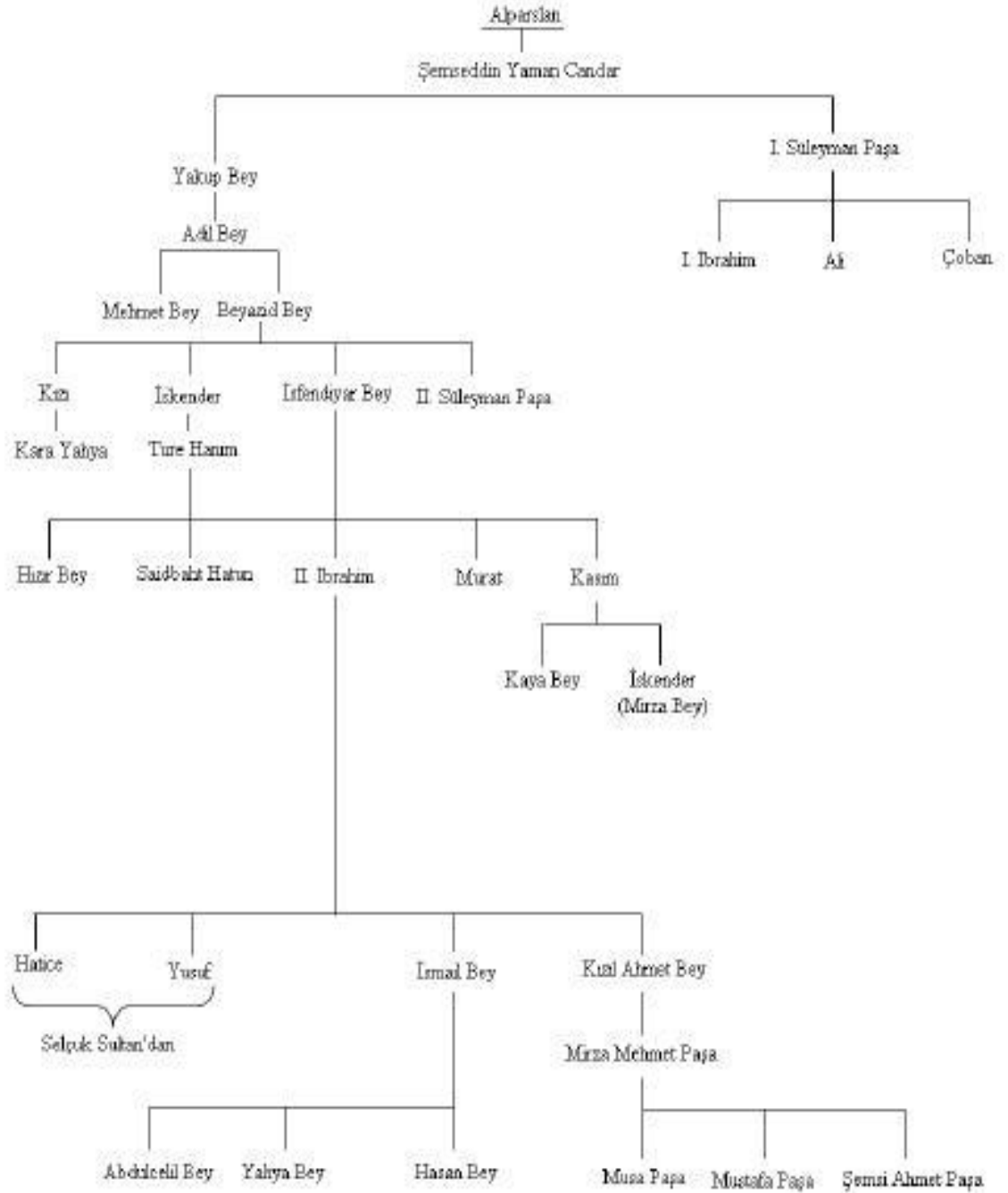
dönemi olarak tabir edilen süreçte ilk olarak Pervaneoğulları Beyliği hüküm sürerken 1322 yılında Pervaneoğulları Beyi Gazi Çelebi'nin ölümü üzerine şehri Candaroğulları Beyliği ilhak etmiş ve Sinop'ta Candaroğulları Beyliği dönemi başlamıştır.

Candaroğulları Beyliği döneminde Sinop şehrinde var olan siyasi, kültürel, sosyo-iktisadi, dini ve mimari hayata ilişkin kaynaklarda yer alan bilgiler oldukça kısıtlıdır. Bahsi geçen bu durumun nedeni başta şehre ilişkin Osmanlı öncesi döneme ait tahrir defterlerinin olmayışı varsa da henüz gün yüzüne çıkartılmamış olmasının yanı sıra ana kaynakların dahi yeteri kadar bilgi vermemiş olmasıdır. Tüm bu gerekçeler nedeni ile şehrin demografik ve sosyal hayatı hakkında en detaylı bilgi bahsi geçen dönemde Sinop'u ziyaret eden seyyahların seyahatnamelerinde rastlanılmaktadır. Bahsi geçen bu seyahatnamelerden bazıları İbn Battuta, Büyük Dünya Seyahatnamesi, Aziz b.Erdesir-i Esterabadî, Bezm ü Rezm, Kerîmuddin Mahmud-i Aksarayî, Müsâmmeretü'l-Ahbar, İbn Bibi, El-Evahirü'l-Ala'iyeh Fi'l Umuri'l Ala'iyeh, İbn Bibi, El-Evahirü'l-Ala'iyeh Fi'l Umuri'l Ala'iyeh (Selçukname II) gibi eserlerden oluşmaktadır.

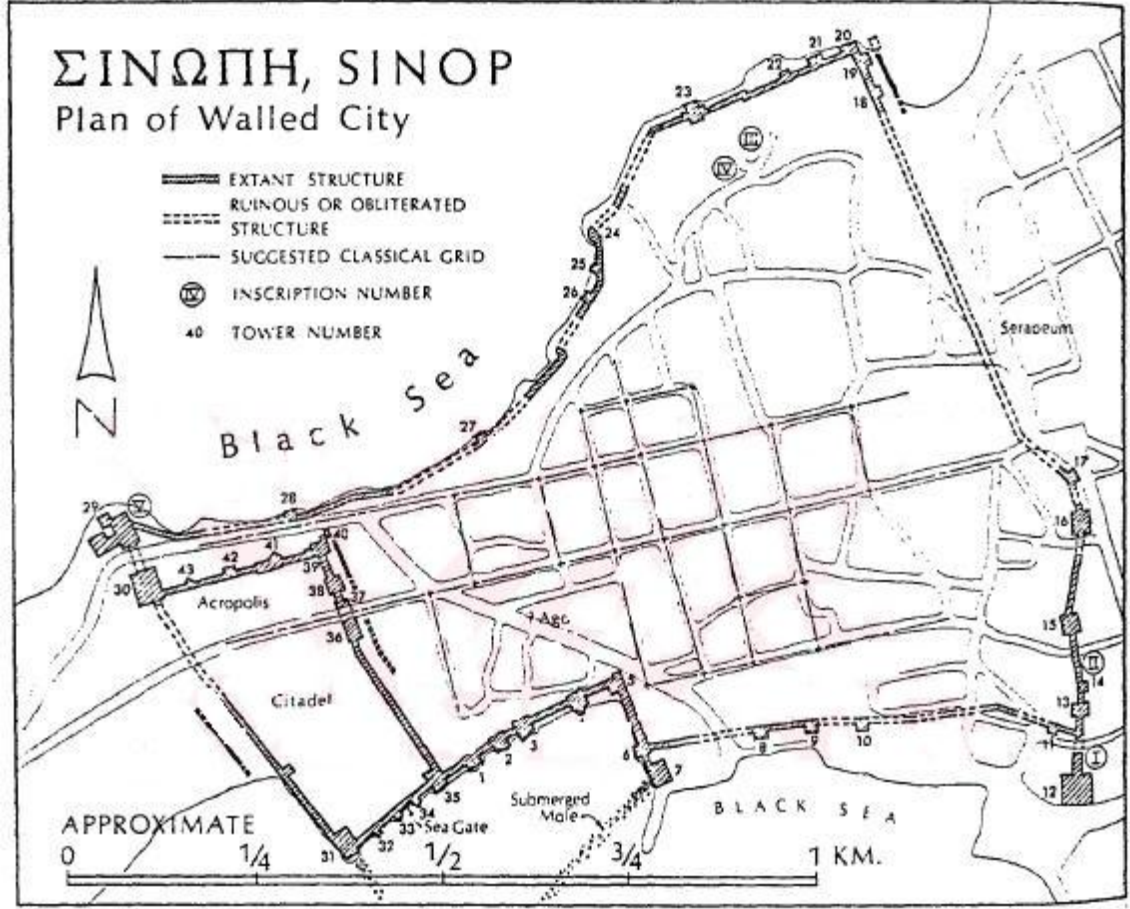
Candaroğulları döneminde Sinop'ta hükümdarların da iştirakiyle bölgenin Türkleşmesi ve iktisadi açıdan güçlenmesi adına önemli faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Sinop tarihi süreçte birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olması bakımından tarihi mimari açısından oldukça zengin bir şehirdir. Ancak şehirde Candaroğulları dönemine ait olan mimari eserler kısıtlı sayıda olup bu eserler genelde türbe, mescid ve çeşme gibi yapılardan ibarettir.

EKLER

Ek 1: Candaroğulları Şeceresi

Ek 2: Sinop Kale Duvarları Krokisi

Kaynak: Bryer, Anthony & David Winfield, *The Byzantine monuments and topography of the Pontos*, Washington 1985, s. 83

Ek 3: Candaroğulları Döneminde Sinop'ta Basılan Gümüş Para

Kaynak: Talat Mümtaz YAMAN, *Kastamonu Tarihi (XV. Asrın Sonlarına Kadar) I.*, İstanbul 1935, s. 146

Ek 4: Candaroğulları döneminde Ebu Said bahadır han adına Sinop'ta kesilmiş olan paralar

Gümüş (AR), darp yeri yok, tarih?, 1.46 gr, 21.2/22.4 mm

Gümüş (AR), darp yeri yok, 724, 1.46 gr, 20.4/22.5 mm

Gümüş (AR), darp yeri yok, 725, 1.45 gr, 20.9/21.4 mm

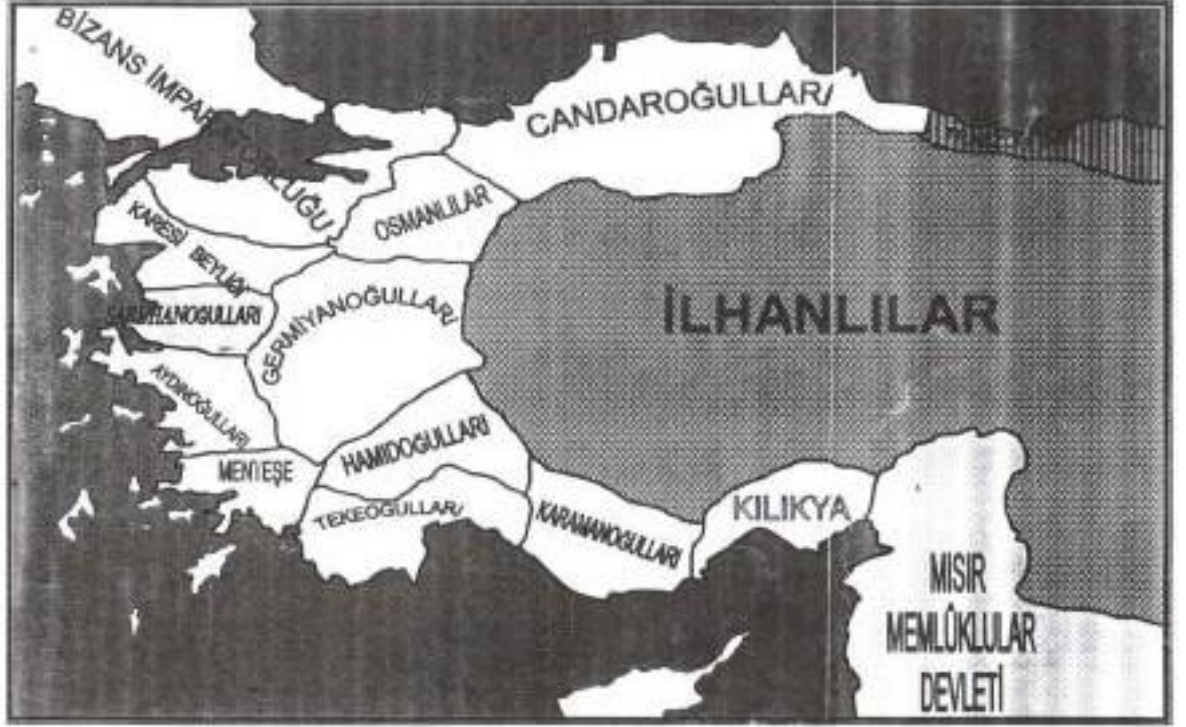

Gümüş (AR), darp yeri yok, 725?, 1.41 gr, 20.4/21.5 mm

Kaynak: Haluk Perk, Hüsnu Öztürk, İlhanlı Hükümdarı Ebu Said Bahadır Han Adına Kesilmiş Olan Candaroğulları Beyliği Sikke Definesi, TND Yayınları, İstanbul 2003.

Ek 5: Candaroğulları Döneminde Anadolu Haritası

KAYNAKÇA

- Açıközoğlu, Mehmet, *İslam Devletleri Tarihi*, İstanbul 1977.
- Akdağ, Mustafa, *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi II*, İstanbul 1995.
- Alderson, A. D., *Osmanlı Hanedanının Yapısı*, İz Yayınları, İstanbul 1988.
- Alptekin, Çoskun, "Türkiye Selçukluları", *DGBİT*, 8, Çağ Yayıncılık, İstanbul 1992, 209-406.
- Anna Kommena, *Aleksiad (Anadolu ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexios Kommenos Devri) Malazgirt Sonrası*, (Çev. Bilge Umar), İnkılâp Kitapevi, İstanbul 1996.
- Asık Paşaoğlu Tarihi, (Haz. H. N. Atsız), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1992.
- Bala, Mirza, "Kadı Burhaneddin", *DİA*, VI, İstanbul 1997, 33-35.
- Başoğlu, Bekir, *Sinop İli Tarihi*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1978.
- Baykara, Tuncer, *Türkiye'nin Sosyal ve İktisadi Tarihi (XI ve XIV. Yüzyıllar)*, TDV Yayınları,
- Behçed, Mehmet, "Sinop Kitabeleri", *Türk Tarih Encümeni Mecmuası*, Yeni seri, I, (5), 1931, 56-63.
- Behçet, Mehmet, *Kastamonu Eski Eserleri*, Kastamonu 1998.
- Belli, Oktay, "Urartular", *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, İstanbul 1982, I, 139-208.
- Bostan, İdris, *Siyasi, Din, Kültürel, Sosyal İslam Tarihi*, İstanbul 1994.
- Bryer, Anthony, *The Empire of Trebizond and the Pontos V*, London, 1980.

- Bryer, Anlhony & David Winfield, *The Byzantine Kiomumenis and Topography of The Pattos*, Washington 1985,
- Cahen, Claude, *Anadolu'da Türkler*, İstanbul 1984.
- Cahen, Claude, “İslam Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı”, *Türkler*, VI, Ankara 2002, 77-100.
- Cahen, Claude, *Türklerin Anadolu'ya ilk Gelişi*, (Çev.: Yasar Yücel - Behiç Yediyıldız), TTK Yayınları, Ankara 1992.
- Cıavijo, Ruy Gonzalez, *Timur Devrinde Kadis'ten Semerkant'a Seyahat I.* (Çev.: Ö.R. Doğrul), Kanaat Kitabevi, İstanbul 1938.
- Danışman, Zuhuri, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I*, İstanbul 1964.
- Dargot, Besim, “Sinop”, *DİA*, X, İstanbul 1966, 668-669.
- Dikmen, Fatih, *Sinop Tarihine Ait Derleme Bilgiler*, Karınca Matbaası, İstanbul 1958.
- Dönmez, Şevket “Yeni Arkeolojik Bulgular Işığında MÖ 2. Bin Yılda Sinop”, *Belleten*, LXVIII, (251), (Nisan 2004), Ankara 2005, 1-31.
- Dukas, *Bizans Tarihi*, (Çev.: V.Z. Mirzaoğlu), İstanbul 1956.
- Durmuş, İlhami, *İskitler (Sakalar)*, Ankara 1993.
- Erdeşîr, Aziz b. Erdesir-i Esterabadî, *Bezm ü Rezm*, (Çev.: Mürsel Öztürk), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.
- Esemenli, Deniz, Sinop ili Türk Dönemi Mimarisi, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1990.
- Galip, *Takvim-i Meskukât-ı Selçukiyye*, İstanbul 1309.
- Gordlevski, V., *Anadolu Selçuklu Devleti*, (Çev.: Azer Yaran), Onur Yayınları, Ankara 1988.
- Gökoğlu, Ahmet, *Paflagonya Gayr-i Makul Eski Eserleri ve Arkeoloji*, Kastamonu 1952.

Günaltay, Şemsettin, *Yakın Sark IV*, TTK. Yayınları, Ankara 1992.

Heyd, W., *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, (Çev.: Enver. Z. Karal), TTK. Yayınları, Ankara 2000.

Hilmi, Hüseyin, *Sinop Kitabeleri*, (1339-1341), Sinop 2001.

Hoca Saadeddin Efendi, *Tacü't-Tevârih, I, II, III*, (Haz. İsmet Parmaksızoğlu), Ankara 1999.

Hüsameddin, Hüseyin, *Amasya Tarihi II-III*, İstanbul 1928.

İbn Battuta, *İbn Battuta Seyahatnamesi*, M. Şerif tercümesi, İstanbul 1325.

İbn Battuta, *Büyük Dünya Seyahatnamesi*, (Çev.: Muhammet Şerif Pasa), Yenisafak Kültür Yayınları Serisi, İstanbul 2006.

İbn Bibi, *El-Evami'ü'l-Ala'ie Fi'l Umuri'l Ala'ie*, Tıpkı Basım, TTK. Yayınları, Ankara 1990.

İbn Kemal (Kemalpasazâde), *Tevârih-i Âl-i Osman, IV. Defter*, (Haz. Koji mazawa), TTK. Yayınları, Ankara 2000.

Kankal, Ahmet, *Türkmen'in Kaidesi Kastamonu* Ankara 2004.

Kaymaz, Nejat, "Pervane Mu'inüd-din Süleyman", *AÜDTCF Yayınları*, Ankara 1970, 101-122.

Koca, Salim; "Anadolu Türk Beylikleri", *Türkler*, VI, Ankara 2002, 703-756,

Koçak, Özdemir, " Erken Sinop Yerleşmeleri", *Belleten*, LXVII, (250), (Aralık 2003), Ankara 2004, 697-719

Komisyon, *Doğuştan Günümüze İslam Tarihi*, İstanbul 1992.

Köprülü, M. Fuat, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, Ankara 1961.

Kunt, Metin,; Faroqhi, Suraiya, Hüseyin G. Yurdaydın, Ödekan, Ayla, *Türkiye Tarihi II*, İstanbul 1998.

- Marie Nystazopoulou, “ La Darniere Reconquete de Sinope Par Les Grecs de Trebizionde (1254-1265)”, *Revue Des Etudes Byzantine*, XXII , Paris 1964, 241-249.
- Mehmet Neşri, *Neşri Tarihi I*, (Çev.: Mehmet Altay Köymen), Ankara 1983.
- Merçil, Erdoğan, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, TTK, Ankara 2011.
- Merçil, Erdoğan, “Türkiye Selçukluları”, *Türkler Ansiklopedisi*, 6, Ankara 2002, s. 506-525.
- Miller, W., *Son Trabzon İmparatorluğu*, Heyemola Yayınları, İstanbul 2007.
- Sahaifü'l-ahbar Müneccimbasi, *Sahaifü'l-Ahbar Tercümesi III*, (Çev.: Ahmed Nedim), Matbaa-yı Amire, İstanbul 1285.
- Neşri, Mehmet; *Neşri Tarihi I-II*, (Çev.: Mehmet Altay Köymen), Ankara 1983.
- Oruç Bey; *Oruç Bey Tarihi*, (Çev.: Nihal Atsız), Tercüman Yayınları, İstanbul, 2016.
- Ostrogorsky, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, (Çev.: Fikret Isiltan9, TTK. Yayınları Ankara 1995.
- Öney, Gönül, *Beylikler Devri Sanatı*, Ankara 1989.
- Özalp, A. C., “Sinop Tarihi hakkında Bir Mütalaa”, *Diranaz*, (7) 1936, 3-8.
- Özsait, Mehmet, “İlk Çağ Tarihinde Trabzon ve Çevresi” *Trabzon Tarihi Sempozyumu Bildirileri (6-8 Kasım, 1998- Trabzon)*, Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları, Trabzon,1999.
- Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türkiye Tarihi II*, İstanbul 1977.
- Öztuna, Yılmaz, *Devletler ve Hanedanlar I-III*, Ankara 1969.
- Öztuna, Yılmaz, *Büyük Türkiye Tarihi II*, İstanbul 1977.
- Parlak, Gündegül, “Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi Sikkelerinde Görülen Geçme Motifler”, *Türkler*, 7, İstanbul 2000, 312-352.

- Peacock, Andrew, “Sinop: Orta Çağ’da Müslüman bir sınır şehri”, *Sinope; On beş Yıllık Araştırmanın Sonuçları, Özetler, (7-9 Mayıs 2009-Sinop)*, Sinop 2009.
- Peçevi İbrahim Efendi, *Peçevi Tarihi II*, (Çev.: Bekir Baykal), Ankara 1992.
- Perk H., Öztürk, H., *İlhanlı Hükümdarı Ebu Said Bahadır Han Adına Kesilmiş Olan Candaroğulları Beyliği Sikke Definesi*, TND Yayınları, İstanbul 2003.
- Robinson Davşd, “Eski Sinop (Üçüncü Bab- Sinop Ticareti)”, (Çev.: Nazlı Tengirsenk), *Dıranaz*, (15), 1937.
- Sağlam, O. Ferit, “Şimdiye Kadar Bilinmeyen İslami İki Madalya ve Birkaç Sikke”, V. *Türk Tarih Kongresi*, Ankara 1956.
- Sinop Valiliği, Çevre ve Orman Müdürlüğü, “Sinop İli 2004 Yılı 1. Çevre Durum Raporu”, Sinop 2005.
- “Sinop”, *Yurt Ansiklopedisi*, 9, İstanbul 1982, 312-313
- Strabon, *Coğrafya (Anadolu)*, (Çev.: A. Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Antik Kaynaklar Dizisi, 1a, İstanbul 1987.
- Sümer, Faruk, “Türkiye Kültür Tarihi’ne Umumî Bir Bakış”, *AU, DTCFD*, XX/J-4, 1962, 3-5.
- Sümer, Faruk, “Çepniler”, *DİA*, 8, İstanbul 1993, 113-114.
- Takiyüddin Ahmed b. Ali el-Makrîzî, *Kitâb es-Sulûk li-Ma’rifet Duvel el-Mulûk*, c. IV/II, I-IV, (Yay. Muhammed Mustafa Ziyade - Said Abdulfettah Aşûr), Kahire, 1938–1956, 1971–1972, 721-852.
- Taneri, Aydın, “Candar”, *DİA*, VII, İstanbul 1993, 145-146.
- Taneri, Aydın, “Candaroğulları”, *DİA*, İstanbul 1992, 125-129.
- Tekin, Oğuz, “Başlangıcından Türkiye Cumhuriyetine Kadar Türk Devletlerinin Sikkeleri”, *Türkler*, V, Ankara 2002, 413-423.
- Tevhid, Ahmet, “Kastamonu ve Sinop’ta İsfendiyar Oğulları Veyahut Kızıl Ahmediler”, *TOEM*, 6, İstanbul 1326, 225-319.

- Tevhid, Ahmet, "Sinop'ta Pervane Zedeler", *TOEM*, 4, 1327, 253-257.
- Togan, A. Zeki Velidi, "Moğollar döneminde Anadolu'nun İktisadi Vaziyeti", *THTM*, I, İstanbul 1931, 312-329.
- Togan, A. Zeki Velidi, "Sakalar (VI)", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, (23), İstanbul 1987, 351-369.
- Togan, A. Zeki Velidi, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, Enderun Kitapevi, İstanbul 1981.
- Tokgöz, Dündar; *Sinop Tarihi*, Ankara 1973.
- Turan, Osman, "Keykubat I", *MEB*, C.6, İstanbul 1988.
- Turan, Osman, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1996.
- Turan, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1993.
- Turan, Şerafettin, "Karadeniz Ticaretinde Anadolu Şehirlerinin Yeri" *I. Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri*, (13-17 Ekim 1986- Samsun), Samsun 1988.
- Turan, Şerafettin, *Türkiye-İtalya ilişkileri I, Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine Kadar*, Metis Yayınları, İstanbul 1990.
- Umar, Bilge, *Karadeniz Kapadokya'sı (Pontus)*, inkılap Kitapevi, İstanbul 2000.
- Umar, Bilge, *Paplagonia*, İnkılap Kitapevi, İstanbul 2007.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı, *Osmanlı Tarihi II*, TTK. Yayınları, Ankara 1988, s. 49.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara 1969.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Kastamonu ve Sinop'ta Pervane Zedeler", *Doğu Mecmuası*, V, İstanbul 1922, 158-169
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal*, TTK. Yayınları, Ankara 1988.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi I-II*, TTK. Yayınları, Ankara 1988.

- Ülkütasır, M. Sakir, “Sinop Kitabelerinde Basılı Olmayan Birkaç Metin” *TTAED*, I, İstanbul 1933, 338-368.
- Ünal, M. A., “XV ve XVI. Yüzyıllarda Sinop Kazası”, *XII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, Ankara, 12-16
- Vryonis, Speros, *Selçuklu Gulamları ve Osmanlı Devşirmeleri*, (Çev.: Tuncay Birkan), 29, İstanbul 2001.
- Yakupoğlu, Cevdet, “Candaroğulları Döneminde Kastamonu’da İçtimai ve İktisadi Hayat”, *Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri*, Kastamonu 2001.
- Yakupoğlu, Cevdet, İsfendiyar Bey ve Zamanı, *Gazi Ü. Sosyal Bilimler Enst. Yay.*, Ankara 1999.
- Yakupoğlu, Cevdet, Keles, H., “Ankara Savaşına Kadar Osmanlı-Candaroğulları Münasebetleri”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13, (1), 2005, 215-278.
- Yaman, Mümtaz, *Kastamonu Tarihi, XV. Asrın Sonlarına Kadar*, Kastamonu Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi, Kastamonu 1935.
- Yaman, Talat Mümtaz, *Kastamonu Tarihi (XV. Asrın Sonlarına Kadar) I*, İstanbul 1935.
- Yaman, Talat Mümtaz, *Kastamonu Tarihi*, C. I, Kastamonu 1935.
- Yavuz, Nuri, *Anadolu Beylikler Dönemi Siyasi Tarih ve Kültür*, Ankara 2003.
- Yılmaz, Cevdet, “Sarıkum Gölü Ekosistemi (Sinop)”, Türkiye Kuvaterner Sempozyumu Bildirileri (2-5 Haziran 2005- İstanbul), *TÜ Avrasya Yer Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul 2005.
- Yınanç, M. Halil, “Danişmentliler”, *İslam Ansiklopedisi*, VIII, İstanbul 1993, 214-236.
- Yınanç, M. Halil, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1944.
- Yununi, *Zeyl Mir'at ez-Zeman I*, Haydarabat 1955.

Yücel, Yaşar, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar*, Çobanoğlu Beyliği, Candaroğlu Beyliği Masalikü'l Ebsar'a göre Anadolu Beylikleri, Ankara 1991.

Yücel, Yaşar, "Kastamonu'nun ilk Fethine Kadar Osmanlı-Candar Münasebetleri (1362-1392)", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, I, Ankara 1963, 854-871.

Yücel, Yaşar; "Candaroğulları Beyliği", *Belleten*, C. XXXIV, (135), Temmuz, 1970, 110-118.

Yücel, Yaşar; *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar*, Ankara 1991.

<http://e-tarih.org/sayfam.php?m=teser&id=1350>

<http://www.sinopkulturturizm.gov.tr/TR,74906/turbeler.html>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Emin SOLAK
Doğum Yeri ve Tarihi	02.01.1985/Nevşehir
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Tarih Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmenlik Uygulaması
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Türkiye Çalışma ve İşkurumu
İletişim	
E-Posta Adresi	tarihciemin50@hotmail.com.tr
Tarih	

